

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA
BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2013–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Kosová

Děti, mládež a volný čas jako prevence patologických jevů

Praha 2016
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Martina Bürgerová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE
BACHELOR COMBINED STUDIES
2013–2016

BACHELOR THESIS

Petra Kosová

Preventing pathological phenomena

Prague 2016
The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Martina Bürgerová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 3. 3.2016

Petra Kosová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala. Mgr. Martině Bürgerové za metodické vedení a odborné rady, kterými přispěla k vypracování mé bakalářské práce.

Dále děkuji všem respondentům, které jsem během svého výzkumu oslovila, za trpělivost, pochopení a důvěru, bez kterých by empirická část mé práce nikdy nevznikla.

Anotace

Tématem bakalářské práce jsou volnočasové aktivity žáků 2. stupně základní školy, tj. v rozmezí 13–15 let věku. V teoretické části práce se zabývám problematikou rodiny, jejím životním stylem, hodnotovým systémem a vlivem, jakým působí na trávení volného času dítěte. Mapuji vhodné formy a náplně zájmů dítěte z různých aspektů tak, aby byly jeho co nejefektivnější ochranou proti sociálně patologickým jevům ve společnosti. Nedílnou součástí bakalářské práce je sociologická sonda, jak se na toto téma dívá právě sám žák. Výzkum je koncipován formou dotazníkového šetření u žáků 8. třídy základní školy v Praze a základní škole ve Středočeském kraji.

Klíčová slova

prevence patologických jevů, škola, děti, rodiče, volný čas, zábava, sport, počítače, učitel/ka.

Annotation

The theme of the Bachelor thesis are leisure activities students 2. the grade of elementary school, that is. in the range of 13-15 years of age. In the theoretical part of the thesis I deal with the issue of the family, lifestyles, value systems, and the influence which acts on the child's free time. I am mapping out the appropriate forms and filling the child's interests, from various aspects, so that was his most effective protection against socially pathological phenomena in the society. An integral part of the Bachelor thesis is a sociological probe, how this theme looks just the pupil. The research is designed in the form of a questionnaire survey for students 8. the class of the primary school in Prague and the elementary school in Central Bohemian region.

Key words

preventing pathological phenomena, School, children, parents, leisure activities, hobbies interests, sport, computers, teacher

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ A JEHO SPECIFIKA	10
1.1 Fyzické, psychické a sociální změny v pubertě	12
1.1.1 Rodina a její funkce	15
1.2 Proměna vztahu mezi dospívajícími a jejich rodiči.....	16
2 VOLNÝ ČAS	20
2.1 Vymezení pojmu	20
2.2 Funkce volného času	24
2.3 Formy volnočasového výchovného působení	25
2.3.1 Rozdělení zájmové činnosti dle míry její organizovanosti	25
2.4 Vliv rodičů na volný čas dítěte.....	26
2.5 Výchovné působení školy mimo vyučování	28
2.5.1 Obsah výchovy mimo vyučování.....	32
2.6 Instituce	35
2.6.1 Zařízení s celostátní působností	35
2.6.2 Oblastní střediska.....	36
2.7 Děti a média.....	37
3 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	39
3.1 Rizikové faktory vzniku patologických jevů.....	40
3.2 Prevence vzniku sociálně patologických jevů.....	41
3.2.1 Primární prevence	42
3.2.2 Sekundární prevence - Profesionální pomoc	47
3.2.3 Terciální prevence.....	49
3.3 Účinnost prevence	51
VÝZKUMNÁ ČÁST	53
4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ U ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	53
4.1 Cíl.....	53
4.2 Teoretická východiska.....	53

4.3	Charakteristika výzkumného souboru	54
4.4	Metoda výzkumu	54
4.5	Forma.....	54
4.6	Položky dotazníku	54
4.6.1	Využití volného času dívek v Praze.....	55
4.6.2	Využití volného času u mimopražských dívek	59
4.6.3	Využití volného času pražských chlapců.....	63
4.6.4	Využití volného času mimopražských chlapců.....	66
4.7	Srovnání a shrnutí výsledků	68
	ZÁVĚR	72

ÚVOD

Cílem teoretické části bakalářské práce je zdůraznění problematiky trávení volného času u dětí a mládeže, resp. zmapování vhodných forem a náplní volnočasových aktivit v rámci prevence sociálně patologického chování.

Hlavním pilířem sociálního vývoje dítěte je rodina. Je velmi nespravedlivé obviňovat z projevů patologického chování dětí jejich okolí, když snaha předcházet takovým jevům není patrná již od útlého dětství. U dítěte, které bude vyrůstat v harmonickém rodinném kruhu, je větší pravděpodobnost, že z něj vyroste silný zdravý jedinec, který bude schopen se řádně zapojit do společenského života. Naopak dítě, které bude vyrůstat v nepříznivém rodinném prostředí, snadno podlehne špatným vlivům a dojde u něho k patologickým změnám v chování. Výchova rodičů ke kvalitním životním hodnotám, by se měla postupně rozšiřovat o spolupráci s pedagogickými pracovníky škol, počínaje školou mateřskou a později školou základní. Učitelé a učitelky nemají za úkol jen děti vyučovat, ale také vychovávat a bez spolupráce rodičů je velmi obtížné pokoušet se o nápravu jakéhokoliv asociálního chování problémového žáka.

Vhodné formy a aktivní, prospěšné využití volného času, společně působící vliv rodiny, sociálních skupin přátel a spolužáků, školy a volnočasových institucí dokazují, že jedinci, kteří tráví svůj volný čas aktivně, nepatří do skupiny ohrožené sociálně negativními vlivy současné konzumní společnosti.

Problematika sociálně patologického chování dětí je stále aktuálnějším tématem, neboť v dnešní uspěchané elektronické době se až vytrácí z mezilidských vztahů lidskost a více než v minulosti dochází k obviňování a shazování viny na druhé.

TEORETICKÁ ČÁST

1. OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ A JEHO SPECIFIKA

Věkové rozpětí období dospívání, jeho pojmenování a definice jeho fází se u odborníků značně liší. Většina autorů zabývajících se problematikou z pohledu biologie a psychologie stanovuje období puberty nejčastěji od 10 do 18 let u dívek, u chlapců se uvádí období o dva roky později, tj. od 12 do 20 let. V obecné rovině hovoříme o dospívání (někdy též zrání, dozrávání, maturace) jako o dekadě mezi desátým a dvacátým rokem života. Rozdílná periodizace je nejen mezi pohlavími, kdy se dívky do tohoto období dostávají přibližně o dva roky dříve než chlapci. Nelze ji paušalizovat přesným datem, začátek a konec je u každého velice individuální. Toto osmi až desetiletí bývá celkem shodně rozdělováno na dobu pubescence a následné adolescence mezi 15-20 rokem. Pubescence je období přibližně od 10 do 15 let, proto mluvíme-li o školním prostředí, máme na mysli žáky druhého stupně základních škol či prvních čtyř ročníků víceletých gymnázií. Jde o období, kdy děti dospívají a jsou pod vlivem přirozených růstových, morfologických, fyziologických, psychických a hormonálních změn.

„V tomto období se dospívající musí s těmito změnami vyrovnat a jsou tedy velice citliví na jakékoli podněty z vnějšku. Tělesné i psychické změny děti trápí, nicméně komunikace s nimi je velice obtížná, a to jak pro rodiče, tak pro pedagogy“. (Šilerová, 2003, str. 23)

„Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.“ (Vágnerová, 2005, str. 321)

Období dospívání bývá právem považováno za druhé nejkritičtější období v životě člověka, hned po batolecím věku. Dochází ke změně osobnosti v závislosti na nerovnováze psychických funkcí. Z této změny vychází velmi časté konflikty s rodiči, učiteli a ostatními autoritami.

Vývoj a změny se v období dozrávání ovlivňují a vzájemně prostupují ve fyzické, psychické a sociální oblasti a nelze jednoznačně rozdělit, nicméně Machová dělí pubertu takto:

1) prepuberta - první známky pohlavního zrání a začátek intenzivního tělesného růstu (dívky jsou zpravidla mezi jedenáctým a třináctým rokem vyšší než chlapci z důvodu dřívějšího nástupu puberty) V prepubertě se začínají objevovat druhotné pohlavní znaky, které patří k nejnápadnějším projevům dospívání. Pubes, slovo pocházející z latiny, znamená v překladu chmýří či vousy, v přeneseném významu ohanbí. Dochází k mnoha změnám, nejen fyzickým, ale i psychickým a sociálním. Průběh těchto změn se liší v závislosti na pohlaví, sociálním prostředí, inteligenci a mnoha dalších faktorech.

2) puberta - specifickým znakem pro pubertu je dozrávání pohlavních orgánů a s tím spjatá začínající produkce pohlavních hormonů a pohlavních buněk. Významným momentem puberty je první menstruace u dívek okolo 13 roku věku a první poluce u chlapců. Tyto znaky jsou určitým bodem pohlavní dospělosti, nejedná se však o plnou schopnost reprodukce, k té dochází přibližně dva roky po prvním projevu. Nadále pokračuje rozvíjení se druhotných pohlavních znaků, kterými jsou růst prsů, vousů, ochlupení zevních pohlavních orgánů, ochlupení podpaží a celého těla, zvětšení hrtanu a změna hlasu. U každého jedince je tento vývoj jedinečný a probíhá různě od pubescence až po adolescenci.

3) postpuberta a adolescence - dokončování růstu a vývoje pohlavních orgánů i sekundárních pohlavních znaků. Plná reprodukční schopnost. K ukončení růstu dochází u dívek mezi 16 a 17 rokem, u chlapců mezi 18 a 19 rokem

Hlavními prioritami dospívání, této náročné životní etapy ve vývoji jedince, jsou:

a) Dozrání pohlavních orgánů a zahájení jejich činnosti spolu s činností pohlavních hormonů, které způsobují změny v sekundárních pohlavních znacích.

b) Hledání a vytvoření své jedinečné identity, přijetí vlastního těla a vytvoření si vlastního vztahu ke světu.

c) Získání samostatnosti a větších práv, odpoutání se od rodičů a zbavení se celkové sociální podřízenosti (Machová, 2008, str. 229).

1.1 Fyzické, psychické a sociální změny v pubertě

Tělesné změny

Až do puberty nemusí děti jevit viditelný zájem o své tělo a pohlaví. Avšak vlivem hormonálních změn, endokrinní aktivity pohlavních orgánů, hypofýzy, štítné žlázy a nadledvinek, spolu s proměnou sekundárních pohlavních znaků je důležité identifikovat se s daným pohlavím a přijmout jeho roli.

Proces změny zevnějšku přitahuje pozornost, dospívající ho velmi intenzivně vnímají a vzrůstá subjektivní význam jejich zevnějšku, a z toho jak vypadají, bývají často podráždění. Dochází ke zvýšení činnosti potních a mazových žláz. Větší sekrece mazových žláz vede u některých k výskytu akné. Pubescent však nebere svůj zevnějšek jako něco daného, uvědomuje možnosti jej změnit, a to tak, že úpravou svého vzhledu ovlivní růst svého sociálního statusu. To pak nutí dospívající porovnávat se s ostatními vrstevníky, což pro ně bývá někdy matoucí a nešťastné, protože vývoj je v tomto období velmi individuální, u každého nastávají tělesné změny jindy a jinak. Mladý člověk musí časem přijmout fakt, že každý má své životní tempo a fyzické předpoklady jiné. Dívky zažívají první menstruaci a roste jim poprsí, chlapci začínají mutovat a zažívají erotické sny. U některých nastanou změny dříve a jsou výraznější, u jiných méně výrazné a v pozdějším věku.

Psychické změny

Myšlení jedince se v období pubescence mění, oproti mladšímu školnímu věku je dospívající schopen uvažovat v abstraktních pojmech, přemýšlet o neexistujících věcech, tvoří své hypotézy a systematicky uvažovat. Dalším znakem kognitivního vývoje v období puberty je deduktivnost, kdy žáci dokáží vyvodit logické závěry z obecné teorie a aplikovat je v praxi. Zpočátku je však nutné jejich závěry korigovat, jelikož vlastní korekci často nepoužívají kvůli své vnitřní nejistotě, zranitelnosti a strachu připustit si, že něco chápou špatně. Dospělý, ať už rodič, učitel ve škole či vedoucí zájmového kroužku je v tomto může podpořit. Významnou psychickou změnou je zvýšená emoční labilita, jelikož se dospívající nachází na hranici mezi dětstvím a dospělostí – je odříznut od dětského světa, ale ještě není plně přijat do světa dospělých, očekává se od něj samostatnost a sebevýchova zároveň s nutností se nestále podřizovat autoritám.

Chování dospívajících a jejich emoce jsou proměnlivé a často přechází z extrému do extrému. Tyto reakce pomáhají mladým lidem vytvářet vlastní pohled na fungování světa, jeho zákonitosti, normy, vlivy a požadavky. Vlastní názor pak přetvářejí ve své vědomosti, dovednosti, názory a hodnoty, které dále využívají v praktickém životě při učení, práci a mezilidských vztazích. Aktuálně to v nich ale vyvolává zmatek a ztrátu orientace v sobě i v okolí, nejistotu a citovou labilitu. Pubescent se tak může uchýlovat ke generalizacím (např. učitelé jsou nespravedliví) až radikalismu, které mu fiktivní pocit jistoty zase dodají. Nově objevené pudové sexuální podněty vzbuzují pocit silného napětí. S neuspokojením pudové tendence je narušena jejich dosavadní rovnováha, což vede k náhradním patologickým aktivitám, např. k problémům s přijímáním potravy, sebepoškozování aj. především u dívek. U chlapců, nicméně čím dál více i u dívek, pak k velmi vulgárnímu vyjadřování, které se tímto stává vyrovnávacím mechanismem potlačované sexuality.

Sociální změny

V období puberty je zvýšená tendence k uniformitě plynoucí z nedostatečné sebedůvěry a nejistoty. Tato tendence je konfrontovaná s potřebou určité míry originality, která by dospívajícím zajistila osobitost. Uniformita „představuje zjednodušené řešení jedné složky

identity. Podobnost s prefabrikovaným vzorem s velkou pravděpodobností zaručuje pozitivní hodnocení, i když za cenu ztráty individuality. Tuto skutečnost si mnozí adolescenti uvědomují a snaží se být alespoň do určité míry originální. Svoboda volby by se mohla stát možným zdrojem nejistoty, protože výsledek nemusí být obecně pozitivně akceptován. Uniformita je sice ochuzením, ale na druhé straně představuje jistotu.“ (Vágnerová, 2005, str. 329). Postupná nezávislost na masovém pozitivním hodnocení je pak znakem zrání osobnosti.

Období pubescence je považováno za druhé nejkritičtější období v životě člověka, hned po batolecím věku. Dochází ke změně osobnosti, v závislosti na nerovnováze psychických funkcí. Z této změny vychází velmi časté konflikty s rodiči, učiteli a ostatními autoritami. Dospívající se navíc ocitá v situaci, kdy musí rozhodovat o svém dalším životě, což je pro něj velmi stresující, jelikož je pod tlakem rodičů.

Důležitou součástí tohoto období je přijetí vlastní identity. Jde o jakési hledání vlastního místa ve světě. Jedinec rozvíjí svojí osobnost a snaží se o sebepoznání. Snaha poznat své silné i slabé stránky, ale pouze před sebou samým. U dospívajících je obvykle značně malá sebeúcta, proto jsou i velice zranitelní. Velmi často závisí sebeakceptace na přijetí druhými, mluvíme tedy i o skupinové identitě. Téměř každý jedinec chce patřit do určité skupiny a přizpůsobí tomu svůj šatník, mluvu, chování, přijme normy a hodnoty skupiny. Toto chování může dospělým, zejména rodičům, připadat nepřijatelné, pro dospívající je to však forma osamostatňování. (Vágnerová, 2005, str. 335)

Žáci prepubertálního věku ještě nemají umíněnost a možná až nadřazenost žáků 14 -15ti letých, kteří se již velmi často dostávají do slovních rozepří s učiteli a doma i s rodiči, protože u nich nastává období, kdy se domnívají, že všechno vědí nejlíp a dospělí, jedno jestli učitelé nebo rodiče ničemu nerozumí a mají zastaralé názory. V tomto věku pubescenti ani nepřipouští, že dospělí mohli být také v jejich věku a měli podobné problémy s dospělými.

Bývá to obdobím rozepří a ztrácením autority u žáků a ne mnoho učitelů si dokáže vždy udržet jejich respekt a autoritu. Žáci jsou velmi citliví na podbízení a jejich respekt si nezíská učitel, který jim vše dovolí. Ten u nich ztratí autoritu jako první. Mají problémy sami se sebou a puberta bývá velmi často dospělými podceňovaná. Není správné jednat s náctiletými žáky, jako s dětmi, neboť jimi už přestali být. Do plnoletosti jim ještě chybí čtyři až pět let, ale dokáží mít vlastní názory, které nás mnohdy mohou mile někdy obrácené překvapit. V této době je pro ně velmi důležité, aby učitel, učitelka byli pro ně autoritou. Mohou být přísní, ale důležité je aby byli spravedliví a zásadoví, neboť v tomto věku hledají žáci sami sebe a své uplatnění v budoucnu a pokud je teď naučíme, že zásadovost a spravedlnost je jen prázdný pojem, těžko od nich v dospělosti můžeme tyto věci očekávat.

„Často se u dvanáctiletých žáků setkáváme s bojem proti autoritě. Zvláště u chlapců s extrémní citlivostí, nekonečnou energií a nezlomným duchem. Takový chlapec raději stupňuje boj a revoltu, než by se podřídil vnější autoritě. Tato energie je mocnou silou, která se dokáže vymknout kontrole po velice malém varování a hledat jakoukoli záminku, aby byla vyventilována. Když přijde přívál energie, její nespoutané vyjádření je často zaměňováno za vztek nebo strach jak samotným dotyčným, tak diváky v jeho okolí, kteří jsou svědky jeho výbuchu. Pokud se s touto vnitřní silou budou obvykle pojit negativní emoce, je velmi malá šance, že se její majitel naučí, jak ji uvolňovat pomalejším, kontrolovanějším a konstruktivnějším způsobem, s čímž souvisí rozšířenost mužského násilí v naší společnosti, v historii i současnosti.“ (Kohanov, 2014, str. 241)

1.1.1 Rodina a její funkce

Vliv rodiny na zdravý vývoj dítěte je neodiskutovatelný fakt, axiom.

Každé dítě potřebuje pozornost svých rodičů. Dítě pociťuje pozornost a lásku, když najdete čas se mu věnovat. Dítě musí mít pocit, že se na Vás může spolehnout. Zabráníte tak pocitu odcizení. (Semiginovský, 2005, str.17)

Základní výchovné úkoly rodičů popsal Semiginovský takto:

- Respektování jedinečnosti dítěte, jeho vedení ke zvelebování pozitivních rysů jeho charakteru a potlačování negativních rysů jeho chování.
- Naučit dítě sebedůvěře, sebeúctě a pěstovat v něm vědomí vlastní ceny. Bez těchto hodnot je dítě snadno ponižováno a může být manipulováno. Sebedůvěra je založena na pozitivních životních zkušenostech.
- Pěstovat v dítěti odpovídající sebevědomí spočívající v sebejistotě, nikoliv v "nafoukanosti". Jestliže se dítě cítí neschopné a očekává prohru a jedná podle toho. Osobní jistota dává dítěti odvahu a energii dosahovat vytčených cílů.
- Omezit čas, který děti tráví u televize a nenechat je dívat na programy zahrnující násilí. Vyslovit nesouhlas s násilnostmi a vyjádřit přesvědčení, že to není způsob řešení problémů.
- Znemožnit osvojování teze nulové hodnoty člověka, kterou násilné programy s bitkami a krveproléváním propagují. Zde má demokracie své meze zejména proto, že dítě není schopno kriticky předváděné zhodnotit a má tendenci přejímat předkládané vzorce chování.
- V souhrnu to znamená pomáhat dítěti vytvářet o sobě pozitivní představu. Tu pomáhají vytvářet slova hodnocení, ale také neverbální komunikace představovaná jednáním rodičů, učitelů a dalších autorit, které dítě uznává.

1.2 Proměna vztahu mezi dospívajícími a jejich rodiči

Rodiče jsou prvními a hlavními aktéry, kteří formují povahové rysy svých dětí. S přibývajícím věkem už není pro dítě rodič takovou autoritou jako v raném dětství, kdy byl pro dítě vzorem. S příchodem dítěte do školy se mu rozšiřuje obzor, seznamuje se s mnoha lidmi, a je jimi ovlivňován v dobrém i zlém.

Vstřícné rodinné prostředí v rozvoji dětí hraje nedocenitelnou úlohu. Rozvíjí individuální předpoklady dětí a podporuje jejich kontakty s dalšími prostředími. Bere v úvahu jejich volnočasové potřeby i zájmy a otevírá se pozitivním vnějším podnětům. Životní styl rodiny má významný vliv na využívání volného času a pomáhá třídit a vylučovat nežádoucí vlivy. Demokratický styl rodinného života učí děti rodiny chovat se aktivně, vstřícně a odpovědně vůči ostatním členům a to jim umožňuje snadnější vstup do dalších sociálních prostředí. Správným přístupem umožňuje dětem zapojit se do dění rodinného života a uplatňovat svá práva. Rodina se tak stává aktivním subjektem i v oblasti volnočasového života a pomáhá zabránit nežádoucím vlivům.

„Je dobré posílit vazbu dítěte na rodinu. U starších dětí bývá užitečné, když se mohou do určité míry podílet na rozhodování. S tím je samozřejmě spojena účast na provozu domácnosti a domácích pracích. Děti se tak mohou učit prakticky užitečné věci. Společná práce navozuje pocit sounáležitosti. Děti si cení času stráveného s rodiči, i když se jedná o společnou práci. Je důležité, aby úkoly, které rodiče dítěti svěřují, odpovídaly jeho věku a možnostem. Rodiče by neměli zapomínat dítě pochválit“. (Semiginovský. 2005, str. 22)

Přechodem žáka na 2. stupeň základní školy, začíná období utváření vlastních názorů, které nemusí, a často nebývají, v souladu s názory rodičů. Přichází do období puberty a mnohdy dítě, se kterým rodiče neměli dříve problémy, se s rodiči často dohaduje a snaží se obhájit svůj vlastní pohled a názor na dění kolem sebe.

Je to období náctiletých, kteří požadují nejen po svých rodičích, aby je začali brát vážně. Vnímají dění kolem sebe a hodnotí dopady situace na sebe a své bezprostřední okolí. Někdy je úhel pohledu náctiletého zkreslen nedostatečným pochopením děje, nedostatkem zkušeností nebo nepochopením následků, které vlivem okolností mohou vzniknout a tak může být jeho názor chybný. Přesto je dobré vždy dítě vyslechnout a probrat s ním, jak situaci vidí a hodnotí a případně jeho názor opravit. Ne vždy je ochotno naslouchat, protože se mu mnohdy vlastní názor na dění kolem zdá nejsprávnější a má pocit, že ho dospělí

nechápu a zatvrdí se. Dotýká se ho, když dospělí nepřipustí diskuzi o problému nebo když jeho názor zpochybňují.

Mnohdy mohou být rodiče velmi překvapeni logickými postřehy svých náctiletých dětí, které si přejí být přizváni k rodinným diskusím s možností říct vlastní názor, protože se jich některá probíraná témata týkají osobně. V tom případě je dobré o problému s nimi diskutovat, nechat je vyjádřit svůj osobní názor a případně vysvětlit, v čem a proč s nimi rodič nesouhlasí.

Tak jako dospělí mají problémy, mají je i děti a náctiletí. Dospělým mohou připadat jako nicotné ale dítě je může vnímat jako neřešitelné a pokud neustále přibývají další a další, pak je nutné, aby dítě našlo u svých rodičů oporu. Problémy se můžou týkat neshod se spolužáky či s učiteli, a pokud ho doma nikdo z dospělých není ochoten vyslechnout, začne se uzavírat sám do sebe a problémy se stále více zhoršují. V takovém případě je dobré, zajít do školy a promluvit si s pedagogy o problémech žáka a nechat si od nich či od školního psychologa či výchovného poradce poradit, jak je odstranit. Zavírat oči před problémem dítěte není řešením. Tím se jen situace zhoršuje. Křik, výhrůžky a bití situaci neřeší, stejně jako zákazy a příkazy.

Nejhorším co rodič může udělat je před dětmi kritizovat jejich učitele, či na něj přímo nadávat. Rodič tak nepřímo dává svému dítěti příklad, že učitele nemusí respektovat a podkopává jeho autoritu. Tak jako rodič nesouhlasí, aby se jeho syn nebo dcera k němu chovali hrubě, sprostě a uráželi ho, měl by situaci hodnotit stejně i ve vztahu svého syna nebo dcery k učiteli. Ti ve škole zastupují rodiče a mají být autoritou pro žáka. Proto je důležité doma vést dítě v úctě k učiteli.

V období puberty se také stává nefunkční dříve využívaná metoda výchovy systémem odměn a trestů. Trestání sice může zabránit nežádoucímu jednání, ale znemožňuje dospělým přenést odpovědnost na dospívající, a zároveň znemožní dospívajícím, aby se poučili ze svých chyb, napravili a naučili se nést za své vlastní činy vlastní zodpovědnost. Je dobře stanovit zdravá pravidla. Děti z rodin, kde neexistují pravidla a kde vládne zmatek,

nebývají šťastné A pokud dochází k různým sankcím za stejné situace, dospívající má v takových pravidlech zmatek, a tak je raději ignoruje a jedná podle svého vlastního přesvědčení.

2 VOLNÝ ČAS

2.1 Vymezení pojmu

Volný čas (angl. *leisure time*, franc. *le loisir*) je čas kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností - to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. *Resttheorie*). Přesnější a úplnější je však charakteristika volného času jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. (Hofbauer. 2004, str. 13)

"Volný čas ve smyslu od školy osvobozeného časového úseku je obdobím nezávislým na vyučovací době, jde o časový prostor vázaný přirozenou a sociálně významnou potřebou. Volný čas, v nejužším slova smyslu znamená efektivní, skutečnou, svobodnou a plně disponibilní dobu. Je obdobím nezávislým na době spánku, školy i na polovolném čase (jako prostoru pro uspokojení všech přirozených i společenských potřeb, vyjma doby spánku a práce)" (Važanský, 2001, str. 22)

Volným časem je možné nazvat dobu, po kterou se člověk dobrovolně věnuje činnostem, které jej baví, těší, uspokojují a přinášejí radost a uvolnění. Opakem je doba plnění povinností, činností, které se vykonat musí. Do doby volného času nelze zahrnout nejen vyučování, ale i domácí činnosti s ním související – psaní domácích úkolů, příprava k probíranému tématu, další vzdělávání. Také povinnosti dětí vyplývající z provozu rodiny – pomáhaní rodičům s nákupy, s úklidem, hlídáním mladšího sourozence apod. Do volného času nelze počítat ani čas na biologické potřeby - jídlo, spánek, péče o zevnějšek aj. Nicméně mezi dobou plnění povinností a volným časem neexistuje pevná hranice – naopak, jde o velmi individuální pojetí - to co je pro někoho povinnost, může být pro jiného zábavou a naopak.

Vážanský uvádí dva směry v chápání termínu volný čas:

a) **negativní pojem** – volný čas v tomto smyslu znamená zbývající doba celkového průběhu dne, která zůstala po pracovní nebo studijně podmíněném čase, úkolech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb,

b) **pozitivní pojem** – volný čas se charakterizuje jako disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat skutečnou svobodu. Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu je nikdo nenutí a k čemu také není ani podvědomě nuceno. (Vážanský 2001, str. 29-30)

Jelikož děti ještě nemají dostatek zkušeností a nedovedou se dostatečně orientovat v oblasti zájmových činností, je proto z výchovných důvodů žádoucí, aby byla doba volného času výchovně a pedagogicky usměrňována vzhledem k věku dítěte, jeho mentální a sociální vyspělosti a zaměření a typu výchovy v rodině. Pro účinné ovlivňování volného času dětí a mládeže je nesmírně důležité, aby jeho usměrňování bylo nenásilné, přitažlivé, nabízené činnosti pestré a účast na nich dobrovolná. Výchova dětí ve volném čase je prvořadým úkolem rodiny. Ale ne všechny rodiny mohou tuto funkci zvládnout, ať už pro nedostatek času, finančního a materiálního vybavení či odborné kvalifikace. Rodina také nemůže uspokojit primární potřebu dětí a dospívajících sdružovat se ve skupinách svých vrstevníků. Nejen z těchto důvodů je nesmírně důležitá funkce celé řady institucí a organizací zabývajících se volnočasovou výchovou dětí a mladistvých.

Ještě tak před patnácti lety, bylo prostředí, ve kterém děti trávily svůj volný čas značně různorodé. Dříve značné množství dětí trávilo svůj volný čas venku na ulici bez jakéhokoli dohledu a zájmu dospělých. Dnes je situace opačná a mnoho dětí a mladých lidí tráví obrovské množství času ve virtuálním světě internetu. Otázka, do jaké míry je ohrožena jejich správná výchova a hlavně jejich bezpečí získala zcela jiný rozměr.

„Zkušenosti ze zahraničí a v poslední době i u nás potvrzují, že prevence je ve výchově mnohem účinnější a podstatně levnější než náprava chyb a převýchova. Kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazný preventivní význam.“ (Pávková 2002, str. 14)

Volný čas dětí a mládeže a péče o něj má z pedagogického hlediska dva úkoly:

- **Výchova ve volném čase** - bezprostřední naplňování volného času smysluplnými rekreačními i výchovně-vzdělávacími aktivitami
- **Výchova k volnému času**, která jedince seznamuje s množstvím zájmových aktivit, pomáhá mu se v nich orientovat a nalézt oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace, vytváří tedy návyky pro budoucí trávení volného času.

(Pávková 2002, str.15-18)

Pávková dále rozdělila pohledy na volný čas dětí podle jednotlivých hledisek:

- Z **ekonomického hlediska** je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se aspoň část nákladů vrátí. Z volného času se stalo odvětví, které je využíváno nejen pro výchovnou a vzdělávací činnost, ale čím dál více také komerčně. Průmysl volného času je v tržních ekonomikách samostatným a většinou dobře prosperujícím odvětvím, který však velmi často rezignuje na vzdělávací cíle a kultivaci osobnosti.
- Z hlediska **sociologického a sociálně-psychologického** se sleduje, jak činnost ve volném čase přispívá k utváření mezilidských vztahů, jestli pomáhají tyto vztahy kultivovat, nebo ne. Proto byl volný čas dětí a mládeže několikrát předmětem úvah rodičů, pedagogů, psychologů, sociologů, filozofů i kriminalistů. Z toho vyplynulo, že způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím, obzvláště silný je vliv rodiny. Rodiče jsou svým dětem vzory, a to buď pozitivní, nebo negativní. Rodiny, které neplní dobře svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak dítě tráví svůj volný čas. Školy, výchovná zařízení i další subjekty mají možnost tento nedostatek do určité míry kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením. Pokud se to nepodaří, je zvýšené nebezpečí, že se dítě

dostane do vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny, kde je jeho vývoj ohrožen. Situace je komplikovaná skutečností, že v období dospívání, kdy narůstá význam vrstevnických skupin, postrádáme dostatek nabídky zařízení pro volný čas, která by byla dostupná a atraktivní i dětem z méně podnětného nebo sociálně slabšího rodinného prostředí a též jedincům s průměrnými, či dokonce podprůměrnými schopnostmi.

- **Z politického hlediska** je sledováno do jaké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva, jaká bude školská politika, zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost i zařízením pro ovlivňování volného času. Nabídka aktivit pro volný čas by v městech a obcích měla tvořit funkční systém, bez preferování institucí, organizací či majetkoprávních vztahů. Na místní nabídce by se měli podílet všichni partneři na základě dohod a využívat státní a obecní zdroje, platby účastníků i sponzorské dary. Nabídka využívá místní zdroje majetkové, prostorové i personální.
- **Ze zdravotně-hygienického hlediska** se na využívání volného času především sleduje, jak lze podporovat zdravý tělesný i duševní vývoj člověka. Zdravotníky zajímá uspořádání režimu dne, respektování křivky výkonnosti jedince, hygiena prostředí i sociálních vztahů, hygiena duševního života. Správné využívání volného času se pozitivně projevuje ve zdravotním stavu člověka.
- **Pedagogická a psychologická hlediska** berou v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Zároveň se zvažuje do jaké míry a jakým způsobem přispívají volnočasové činnosti k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty. Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým působením motivované

a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů.

2.2 Funkce volného času

Nejdůležitější funkcí volného času je, aby se dítě mohlo při volnočasových aktivitách uvolnit a načerpat duševní i fyzické síly do plnění svých povinností v životě. Kvalita volného času je definována jako pozitivní životní pocit, který je pro mnohé žádoucí a hodný usilování. Dále uvádí, že ke kvalitě ve volném čase vždy bude náležet samostatnost, osobní svoboda, volně použitelný čas. Přiznává důležitost nároku na samostatné utváření vlastního průběhu života a to, že se ve volném čase realizuje nepochybně snáze a bez větších problémů než ve školním vyučování. Dalším specifickým faktorem, který nesmí být opomenut je moment legrace, tedy příležitost provádět vše, co vyvolává potěšení a radost. Dostatek volného času pro sebe samého a pohoda jsou považovány za jedinečnou šanci k rozvoji osobnosti a životní kvality. Podle něho mladí lidé ve volnočasové filozofii upřednostňují volnost, lenošení, žertování. (Važanský. 2001, str. 57)

Hofbauer ve své knize uvádí vymezení funkce volného času podle německého pedagoga Horsta W. Opaschowskího:

- *rekreaci* (zotavení a uvolnění)
- *kompenzaci* (odstraňování zklamání a frustrací)
- *výchovu a další vzdělávání* (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)
- *kontemplaci* (hledání smyslu života a jeho duchovní stavba)
- *komunikaci* (sociální kontakty a partnerství)
- *participaci* (podílení se, účast na vývoji společnosti)
- *integraci* (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů)
- *enkulturaci* (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností) (Hofbauer 2004, str. 13-14)

2.3 Formy volnočasového výchovného působení

Volný čas je z pohledu žáka časem, kdy není ve škole. Je to doba, kdy se může uvolnit a rozhodovat sám o tom, co chce nebo nechce dělat. Někteří žáci využívají volný čas k různým aktivitám (sport, zájmové kroužky, příprava na soutěže školních znalostí, návštěva kina apod.). Jsou však také žáci, kteří bývají ve volném čase zcela pasivní - jejich jedinou náplní využití volného času je takzvané nicnedělání.

Dospívající mívají mnoho energie, a často nevědí jak ji využít. Proto jsou pro ně tak vhodné různé sporty, jóga, tělesná a duševní práce, kdy se jejich energie odvádí bezpečnými kanály. (Semiginovský, 2005, str.23)

2.3.1 Rozdělení zájmové činnosti dle míry její organizovanosti

Ve směrnících a pedagogické praxi se průběžně objevují pojmy vyjadřující různou míru organizovanosti výchovného působení ve volném čase. (*Střediska pro volný čas dětí a mládeže*. Souhrn metodických textů. Praha MŠMT ČR 1998, str.13)

Činnost spontánní se uplatňuje individuálně nebo ve skupině podle aktuálního zájmu účastníků a je pedagogicky a výchovně ovlivňována nepřímo. Spontánní aktivity (např. v přírodních prostředích, na otevřených hřištích a sportovištích nebo v čítárnách a knihovnách) jsou přístupny všem zájemcům a nemají stanoven čas začátku ani konce. Pedagogický pracovník (pokud je stanoven) při nich vystupuje jako rádce, konzultant nebo motivující činitel, jenž současně zajišťuje bezpečnost účastníků.

Zájmová činnost příležitostná jedná se o organizované, jednorázové i cyklické, rekreační, oddechové nebo vzdělávací aktivity - např. cykly přednášek a poznávací soutěže, sportovní turnaje a závody, koncerty a přehlídky umělecké tvořivosti, divadelní a jiná představení. Exkurze a výlety, zájezdy a turistické aktivity, příměstské tábory a další způsoby prázdninové činnosti. Je časově ohraničena, přímo řízena pedagogem a současně umožňuje

a podněcuje spoluúčast dětí a mládeže. Může probíhat v místním, regionálním, celostátním a mezinárodním měřítku.

Zájmová činnost pravidelná se uskutečňuje celoročně v pravidelných intervalech (jednou nebo několikrát za týden) pod vedením kvalifikovaného vedoucího. Inspiruje vznik různých způsobů zájmových útvarů (kroužků, uměleckých souborů, sportovních družstev, klubů s volnější organizační strukturou, kurzů trvajících od několika měsíců až po jeden rok). Jejím cílem je osvojit i nové vědomosti, dovednosti a prohloubit kladný vztah k předmětu zájmu. Účastníci zájmové činnosti seznamují zpravidla na závěr školního roku svoje kamarády, rodiče i veřejnost s výsledky činnosti (např. formou výstavy, uměleckého vystoupení, přehlídky, sportovní akce) a dostávají osvědčení o činnosti. (Hofbauer. 2004, str.21)

2.4 Vliv rodičů na volný čas dítěte

Děti se s pojmem volného času vlastního i druhých lidí seznamují nejdříve v rodině, do které se rodí a později ve škole, kterou povinně navštěvují. *„Rodina jako primární sociální skupina je pro převážnou část dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy“*. Rodina je pro dítě prvním prostředím, které má pro jejich volný čas vytvářet příznivé podmínky, hodnotová východiska a motivaci k dosahování životních cílů. (Hofbauer. 2004, s. 61)

„Rodiče nemají působit jako direktivně rozhodující, ale na druhé straně ani ponechávat volný prostor živelnosti. Měli by být spíše inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem času svých dětí.“ Právě v roli inspirátorů, podporovatelů a realizátorů volnočasových aktivit mohou rodiče naučit svoje děti správnému přístupu k volnému času, a to nejen nápodobou a reprodukcí (modelováním, sociálním učením) vzorců svého pozitivního volnočasového chování, ale také uskutečňováním individuálních a společenských zájmových činností (sportovních, turistických, uměleckých, technických, přírodovědných, zábavných; při vycházkách, výletech poznávacích zájezdech aj.).

Hofbauer klade velký důraz na ty aktivity volného času, které významně spoluvytvářejí také životní styl rodiny a jsou jim zpětně ovlivňovány. Jeho demokratické pojetí umožňuje aktivní účast dětí na životě rodiny a na řešení společných otázek. Děti se například mohou vyjadřovat k tomu, do jakých volnočasových aktivit se budou chtít a moci zapojit, jaké společné akce s rodiči podniknou, např.: domácí oslavy, setkání s příbuznými a přáteli, návštěvy koncertů, divadel, kina, a například mají také poradní hlas v diskusi o společné rodinné dovolené.

Rodiče zodpovídají za to, jak jejich děti tráví volný čas. V tomto směru je důležitá nejen kontrola, ale současně vzájemná důvěra, kdy si rodiče ověří, jak a s kým tráví jejich dítě volný čas, zda má „vhodné“ kamarády nebo dospělé, kteří na děti dohlížejí. V tomto okamžiku je nezbytná důvěra dítěte, aby v případě, že se mu děje příkoří nebo zneužívání, mohlo beze strachu rodičům říct své strachy, pocity a zklamání. Rodiče by si měli vždy najít čas k vyslechnutí dítěte a bez zesměšňování, netrpělivosti a důvěry jej vyslechnout. Mnohdy by to pomohlo předejít mnohým dětským problémům či jejich patologického chování. *"V současnosti se kromě skutečného nebo předstíraného nedostatku času některých rodičů, jejich nezájmu a neznalosti, nepochopení, nerespektování potřeb a zájmů dětí projevují také další negativní skutečnosti. Mezi ně patří toxikománie a další závislost, domácí šikana, fyzické a psychické násilí a týrání dětí."* (Hofbauer. 2004, str. 57 - 63)

Je nutné dát veliký pozor na nežádoucí nápodobu životního stylu rodičů, pokud by reprodukovala nicnedělání a nudu. Konzumní způsob života nebo vysloveně protispolečenské aktivity.

S přibývajícím věkem a rozvíjejícími se zájmy děti překračují rámec rodiny, osamostatňují se a postupně vstupují i do dalších prostředí, kde se jim, za podpory dospělých, nabízejí možnosti alternativní volby. Stávají se tak spoluaktéry využití svého volného času a rozvojem vlastních zájmů a sociálních kontaktů spoluvytvářejí svůj vlastní životní program. Důležitým úkolem tohoto procesu by měla být nikdy nekončící snaha prosazovat pozitivní přístupy a omezovat negativní vlivy.

Čím je dítě starší, ztrácí rodiče *nemalou část svého vlivu a rodina přestává být privilegovaným prostorem socializace. Z blízkého i širšího společenského prostředí do ní pronikají četné podněty, které se stávají součástí života dětí a výchovného působení rodičů.*"

"Volný čas ve své individuální, skupinové i společenské dimenzi má význam jak pro přítomný, dnešní život dětí a mladých lidí, tak také pro jejich celoživotní perspektivu".
(Hofbauer. 2004, str. 55)

2.5 Výchovné působení školy mimo vyučování

Ve školních lavicích děti tráví 5-6 hodin při vyučovacím procesu. Tím ale funkce školy nekončí. Škola vytváří pro děti prostor při volnočasových aktivitách prostřednictvím poskytování svých zařízení a odborným dohledem a vedením. Škola tím plní nejen funkci vzdělávací a výchovnou, ale také kulturní sociálně-preventivní, zdravotní (regenerační a relaxační), oddechovou a kompenzační. Toto vše ve spolupráci s rodiči, institucemi volného času a obce rozvíjí a kultivuje zájmy a nadání, sociální vztahy a demokratické občanství. (Bílá kniha, 2001, str.54)

"Přišel čas, rozšířit naše pojetí spektra talentů. Nejdůležitějším přínosem vzdělání k rozvoji dítěte je pomoci mu najít oblast, ve které je nejtalentovanější, kde bude spokojené a sebejisté." (Kohanov. 2014, str.255)

„Není dobré nutit dítě, aby přehnaně vynikalo ať už ve škole, v kroužku, společnosti svých vrstevníků, sportovním klubu apod. Právě děti neobratné, selhávající a neúspěšné bývají alkoholem a drogami více ohroženy. Právě pro ně jsou kvalitní záliby zvláště důležité. Jako úspěch můžeme považovat, když vydrží u kvalitních zájmů“. (Semiginovský. 2005, str. 23)

Škola pomáhá dětem v poznávání různých oblastí skutečnosti dvěma základními způsoby - ve vyučování a v souběžných volnočasových aktivitách. Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky pomáhají rozvíjet zájmy a nadání žáků či k tomuto rozvoji dávají

podněty a pomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání nejen pro jejich budoucí profesi, ale i pro celý život. I když se při výuce usiluje o kooperativní učení, interaktivitu a další způsoby inovace, přesto zůstává vyučování spíše konzervující a systematizující. Žáci se vzdělávají prostřednictvím učebního plánu, soustavy vyučovacích předmětů a jejich osnov. Je zachována tradiční organizace, (třídy, vyučovací hodiny, metodické postupy). Žáci jsou za své výsledky hodnoceni známkami či slovním hodnocením.

Souběžné volnočasové aktivity - jsou oproti povinnému vyučování obsahově daleko (nikoliv nahodile) volnější, dynamičtější a flexibilnější. Způsoby jejich realizace se neustále obměňují a obnovují. Zprostředkovávají životu a výchově dětí a mladých lidí nejen poznání, ale také prožívání, sociální kontakty možnost praktického konání. Takto získané dovednosti, vědomosti a kompetence umožňují osvojovat si je operativně a to na základě zájmu a ve spolupráci s druhými. Někdy je to během soutěžení nebo soupeření o lepší výsledek. Na rozdíl od školy dává možnost výběru a volby. Rozhodnutí je přímo na účastnících a vytváří silnější, individuálně podmíněnou motivaci. Je zaměřeno především na osobnost dítěte a mladého člověka. Méně ho zavazuje a řídí. Za to více ho podněcuje a inspiruje. Děje se tak prostřednictvím **jednorázových aktivit**. (Hofbauer. 2004, str. 69)

Jednorázová aktivita

Jednorázová aktivita vznikla během posledních desetiletí. Má za úkol umožňovat **příležitostné, jednorázové volnočasové činnosti**. Pomáhá rozšiřovat a prohlubovat obsah vyučovacího procesu nebo má oddechovou a kompenzační funkci a dává příležitost každému žákovi k využití jeho volného času. Patří sem např. návštěvy historických památek, kulturní, sportovní akce. Školní slavnosti, mezitřídní nebo meziškolní sportovní utkání a jiná soutěžní setkání. Lyžařské výcvikové zájezdy a školy v přírodě apod. (Hofbauer. 2004, str. 69)

Soutěže

Škola podporuje také různé druhy soutěží žáků základní a středních škol v oblasti vědomostních a to na úrovních místních, regionálních, celostátních a mezinárodních. Tyto soutěže vyžadují již dlouhodobější pozornost a trvalejší zapojení účastníků. V průběhu poválečných desetiletí vznikla soustava celostátních soutěží, tzv. **olympiád**. Ty navazují na předměty přírodovědné (matematická, fyzikální, biologická, chemická olympiáda). Později se rozšířila o společensko-vědní (soutěží se v českém jazyce, cizích jazycích, dějepisu, zeměpisu) a přidaly se činnosti v různých druzích individuálního a kolektivního sportu. *"Posláním soutěží je probouzet zájem dětí a mladých lidí o významné perspektivní obory vědy a praxe a za podpory pedagogů, specialistů z výzkumu i praxe příslušného oboru objevovat a rozvíjet i vysoce nadané talenty a pomáhat z nich vychovávat budoucí odborníky."* (Hofbauer. 2004, str. 71)

Pravidelná zájmová činnost

Mimořádný význam má také zájmová pravidelná činnost. Jedná se o zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva. Podporuje mnohaletou kontinuitu. Sleduje individuální rozvoj účastníka, který je úzce spjat s činností zájmového kolektivu. (Hofbauer. 2004, str. 72)

Pojem **výchova mimo vyučování** můžeme vymezit tak, že probíhá mimo povinné vyučování a bezprostředního vlivu rodiny, je institucionálně zajištěna, uskutečňuje se převážně ve volném čase a plní následující funkce:

Výchovně-vzdělávací funkce

Na plnění výchovné funkce je kladen zvláště velký důraz. Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností a legislativně vymezeného poslání na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností. Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času,

k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání.

Zdravotní funkce

Tuto funkci plní instituce zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby pomáhal vytvářet zdravý životní styl. To spočívá ve střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu. Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a pro zdraví dětí jsou nezbytné. Některá zařízení, která zajišťují stravování, mají možnost vést děti ke správné životosprávě i racionální výživou. Zdravý duševní vývoj ovlivňují instituce výchovy mimo vyučování zejména tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbenými lidmi, dále tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví. Rovněž velký význam má i účelně volené, hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti.

Sociální funkce

Ovlivňováním volného času dětí a péčí o ně zbavují rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti. Výchovně-vzdělávací zařízení mají možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách, čímž pomáhají zejména dětem z méně podnětného nebo z konfliktního rodinného prostředí. Svou prací se podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů.

Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zejména významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale plní funkci rodinné výchovy (školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).

2.5.1 Obsah výchovy mimo vyučování

Obsah výchovy mimo vyučování tvoří výchovně-vzdělávací činnosti. Odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné činnosti tvoří součást náplně volného času a platí pro ně princip dobrovolnosti.

Odpočinkové činnosti jsou psychicky i fyzicky nenáročné, slouží k odstranění únavy. Do režimu dne se zařazují nejčastěji po obědě, ale podle potřeby i kdykoli během dne. Podle situace mohou mít charakter klidu na lůžku, klidného pohybu (procházky). Vhodné jsou též drobné individuální zájmové aktivity jako četba, sběratelství, rukodělné práce, hudební činnost. Dobře uplatnění nacházejí i specifické relaxační techniky, které ve spojení s autogenním tréninkem nejen přinášejí rychlé a efektivní odstranění únavy, nýbrž mají i psychoterapeutický význam.

Rekreační činnosti slouží také k odreagování a odstranění únavy z vyučování, obsahují však pohybově náročnější aktivity tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření nebo manuální práce. Pokud je to možné, měly by se provádět venku. Pravidelné zařazování rekreačních činností je jedním z požadavků zdravého duševního i tělesného vývoje dětí a mládeže.

Zájmové činnosti jsou nejdůležitější součástí obsahu výchovy mimo vyučování. Uspokojování, rozvíjení a kultivace zájmů, uspokojování potřeb a rozvoj specifických schopností jsou významné výchovné úkoly, které se podílejí na utváření životního stylu a hodnotové orientaci člověka. Mezi základní oblasti lze zahrnout zájmové činnosti společenskovední, přírodovědné, pracovní-technické, tělovýchovné, sportovní, estetickovýchovné.

Veřejně prospěšné činnosti spočívají ve vedení dětí k dobrovolné práci ve prospěch druhých lidí, jednotlivců či sociálních skupin. Jako příklady lze uvést podíl na ochraně a tvorbě životního prostředí, pomoc slabším, starším, nemocným osobám, kulturní a osvětové činnosti. Tyto aktivity se při dobrém pedagogickém vedení výrazně podílejí na formování kladných charakterových vlastností a podněcování žádoucích sociálních vztahů.

Sebeobslužné činnosti se zaměřují na vedení dětí k samostatnosti v péči o vlastní osobu a osobní majetek. Jejich podstata spočívá v pěstování návyků osobní hygieny, účelného a vkusného oblékání, návyků péče o pořádek a čistotu prostředí a návyků při jednání s lidmi. Podmínkou výchovného úspěchu je pravidelnost, denní režim, důslednost, vytrvalost a velká trpělivost.

Přípravou na vyučování se rozumí okruh činností, které souvisejí s plněním školních povinností. To znamená vypracování písemných a slovných úkolů, rozšiřování a prohlubování poznatků z vyučování a jejich praktické využití. Způsoby práce by měly být zajímavé, kladný vliv má použití didaktických her. Příprava na vyučování souvisí se zájmovými činnostmi, při kterých mají děti možnost praktické aplikace vědomostí i jejich rozšiřování a prohlubování. (Pávková 2002, str. 51-52)

Výchova mimo vyučování se uskutečňuje prostřednictvím sítě **společenských organizací, kulturních zařízení a hromadných sdělovacích prostředků**.

Každá organizace se spolupodílí na rozvoji osobnosti z hlediska jednotlivých složek výchovy. Tyto složky vedou společenské organizace k tomu, aby ve svých podmínkách a svými přiměřenými prostředky zabezpečily všestranný rozvoj svých členů, a to ve společensky žádoucí orientaci a s přihlédnutím ke všem kvalitám rozvíjené osobnosti.

Společenské organizace však nepůsobí výchovně pouze dovnitř, pouze na své členy.

Příprava členů a jejich permanentní všeobecný i specifický rozvoj je samozřejmě základní podmínkou každé společenské organizace. Organizace jako celek, i prostřednictvím svých členů, působí na široký okruh veřejnosti - informuje ji, ovlivňuje její postoje ke skutečnosti a aktivizuje ji ve směru aktuálních společenských potřeb. Kvalitní mnohostranně orientovaná výchovná práce uvnitř každé společenské organizace vytváří předpoklady pro její účinné výchovné působení na veřejnosti

Výchovně-vzdělávací činnost každé společenské organizace působí jak přímo tak nepřímo. Přímé působení se děje prostřednictvím různých kurzů, přednášek, seminářů, diskusí, atd.

Nepřímé působení probíhá neustále ve spojitosti s vlastním životem a aktivitou dané organizace.(Jůva 1999, str. 96-97)

Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti. Obsah i způsob využívání volného času má značný význam z hlediska duševní hygieny. Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží i ve studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé celoživotní zájmy mohou kladně ovlivňovat i partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině.

Sak zjistil, že nejaktivnějším obdobím z hlediska množství a náplně volného času je úsek kolem 17. roku života, kdy vrcholí četnost řady aktivit. Těžiště tvorby životního stylu spadá přibližně do věku kolem 16 let, v němž se utvářejí kulturní volnočasová zaměření. Sak upozorňuje na skutečnost, že volný čas a jeho obsah významně ovlivňuje tendence k sociálně patologickým jevům u mládeže či naopak k rozvoji talentu a aktivnímu životnímu stylu. (Sak, 2000, str. 22).

Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Tato oblast výchovy tedy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Musíme si uvědomit, že v dospělosti je trávení volného času výslednicí těch vzorců chování a priorit hodnot, které si jedinec postupně tvořil v průběhu života.

Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogové závislosti, gamblerství, závislosti na virtuální droze, problémy v oblasti sexu.

2.6 Instituce

Na výchově dětí a mládeže v době mimo vyučování se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty. Výchovná zařízení si nekladou za úkol odpoutávat děti od rodin. Naopak se snaží o navázání neformálních a účinných forem spolupráce, včetně zapojování rodičů i jiných dospělých do činností dětí ve volném čase. Profesionalita pedagogů může přispět i ke zlepšování úrovně rodinné výchovy. (Pávková 2002, str. 33)

2.6.1 Zařízení s celostátní působností

Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR (NIDM) v Praze plní úkoly vyplývající ze státní politiky vůči mladé generaci a jejímu volnému času. Uskutečňuje výzkumy a vzdělávání pracovníků, vytváří koncepční a metodické materiály, v různých zájmových oblastech pořádá soutěže a přehlídky, poskytuje informace, zprostředkovává a rozvíjí mezinárodní kontakty. Tyto úkoly plní ve spolupráci se státní a veřejnou správou a s nestátními neziskovými organizacemi. Základními úseky jeho činnosti jsou: oddělení vzdělávání, výzkumu, volného času, Talentcentrum, informační centrum pro mládež a Česká národní agentura mládeže.

Institut zájmového vzdělávání MŠMT ČR (IZV) v Hořovicích je od roku 2000 účelovým, odborným a experimentálním zařízením působícím na úsecích vzdělávání pracovníků středisek volného času, táborů a dalších pedagogů volného času, táborů a dalších pedagogů volného času - *přímá práce mezi dětmi a mladými lidmi* (spontánní, příležitostná, pravidelná). *Práce s talenty. Prázdninové aktivity* (během školního roku, letní příměstské tábory, zimní a letní tábory). *Konzultační a poradenská činnost*.

Středisko vzdělávání, informací a služeb MŠMT ČR (SVIS) v Prachaticích je odborným zařízením v oblasti teoretického a praktického zájmového vzdělávání a péče o účelné využívání volného času dětí a mládeže. Zabývá se vzděláváním pracovníků školních družin, středisek volného času, domovů mládeže, občanských sdružení, táborů a dalších. Ve svém Centru ekologické výchovy s celorepublikovou působností se věnuje také

ekologické výchově a pořádání aktivit pro děti a jejich rodiče. Pro potřeby škol, občanských sdružení a dalších zájemců zpracovává a vydává metodické materiály.(Hofbauer. 2004, str. 88)

2.6.2 Oblastní střediska

Oblastní střediska volnočasových aktivit pro mládež rozvíjejí tradičními i novými způsoby zájem o umění, techniku, vědy o přírodě a společnosti. O sporty a turistiku, o zábavu a oddech. O podporu participačních a samosprávných činností na školách a v obcích. O veřejně prospěšnou práci ve prospěch jiných dětí, a to včetně těch handikepovaných, seniorů nebo ochranu životního prostředí. O mezinárodní aktivity (zájezdy, tábory a pobyty v zahraničí. Setkání s mladými lidmi jiných zemí. Akce solidarity s dětmi postiženými přírodními katastrofami, chudobou nebo válečnými střety). (Hofbauer. 2004, str. 87)

Hlavní náplní středisek je vytváření co nejlepších podmínek pro spontánní činnost (herní, zábavnou, oddechovou), kterou oslovují především neorganizované děti a mladé lidi, kteří svůj volný čas nedovedou jinak využívat. Ve větších městech se naše domy dětí a mládeže stávají komplexem několika zařízení. To jim umožňuje přibližovat se konkrétním podmínkám života dětí a mladých lidí, usnadňuje koordinaci a zvyšuje účinnost působení.

Volnočasovým aktivitám dětí a mládeže věnují také skautské organizace, různá sdružení, zájmové kroužky a sportovní kluby. Ze školských zařízení mají dlouhodobé tradice hlavně **Základní umělecké školy, které rozvíjejí zájmy a nadání dětí v různých oborech umění.** Nově vznikají i tzv. otevřené kluby v rámci středisek volného času, ale také ve sdruženích mládeže **AMAVET, Duha, YMCA** nebo při základních školách.

2.7 Děti a média

Média (sdělovací prostředky) a zejména masmédia (hromadné sdělovací prostředky) již zcela pronikla do běžného života společnosti a jejich význam ve zprostředkovávání informací z celého světa stále roste. Zároveň s tím tak umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou a v poslední době i jejich aktivní zapojení do komunikace. (Hofbauer. 2004, str. 128)

Děti se s médii denně setkávají jak v rodině, škole i ve volném čase. Hofbauer k tomu poznamenává: *"Media inspirují děti pro nové způsoby oddechu a zábavy, prožívají chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti, dosáhnou-li stanoveného cíle a někdy se na mediální tvorbě sami podílejí. Takto se vytvořila nová a významná oblast zájmové činnosti, jejíž rozvoj lze předpokládat také pro budoucnost."* (Hofbauer. 2004, str. 129)

V současnosti, tj. 12 let od vydání citovaného Hofbauera, se na přední místo u dětí a mládeže zařadily zejména nové formy komunikace prostřednictvím sociálních sítí. K rozšíření tohoto fenoménu došlo poměrně razantní slevou tzv. chytrých mobilních telefonů s neomezeným přístupem na internet.

Termín sociální sítě označuje internetové projekty, které jsou zaměřeny na sdílení informací o jednotlivých uživateli včetně jejich fotografií a různých osobních údajů. Uživatelé se prezentují svým propracovaným profilům, které jim umožňují navazovat sociální vztahy s ostatními uživateli prostřednictvím spousty různých nástrojů – chatu, diskusních fór a komunikačních skupin, online her aj.

A jsou to právě internetové sociální sítě – např. Facebook, Twitter, Líbímseti, Lidé aj., které se staly naprosto nedílnou součástí každodenního života, prostorem pro interaktivní zábavu a stávají se, zatím s nadsázkou, ale čím dál více virtuální reprezentací lidské společnosti.

Sociální sítě umožňují řadu zajímavých činností, zábavu i vzdělávání. *Má to však i odvrácenou stranu - přecenění diváckého a uživatelského přístupu na úkor vlastní aktivity*

a spoluúčasti, dále propagací násilí, šíření pornografie a dalších negativních jevů. Také na tuto skutečnost je potřeba v rámci volnočasové výchovy reagovat. (Hofbauer. 2004, str. 129)

Média ve volném čase dětí a mládeže působí jak vlivy kladnými, ale také vlivy nežádoucími, což se někdy projeví okamžitě, ale jindy zůstává latentní. Časově příliš náročné (každodenní a několikahodinové) využívání internetu a jeho sociálních sítí ve volném čase může vést k závislosti na nich nebo způsobit absenci činností kompenzačních (např. sportovních nebo uměleckých).

Chorobná závislost na internetu ve všech formách, tzn. hraní počítačových her, chatování, sledování e-mailů, běžném surfování aj. se nazývá Netolismus. V širším pojetí netolismus zahrnuje závislost na tak zvaných virtuálních drogách, kam lze navíc zařadit i mobilní telefon a televizi. (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Netolismus>)

Dosud největší výzkum rizikového chování českých dětí na internetu provedla Univerzita Palackého v Olomouci. Výsledky tohoto výzkumu byly publikovány 16. červenec 2014. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 28 000 dětí, vyhodnocená data odhalila následující fakta o vztahu dětí k sociálním sítím: 80,95 % dětí má založený svůj profil na Facebooku, účet na Twitteru má 26,50 %, na Google+ 44,56 %, na Lidé.cz 27,68 %. Své profily mají české děti také na webových serverech YouTube (50,29 %), Rajče.net (27,93 %), Alík.cz (17,91 %) a Detskaseznamka.cz (2,62 %).

Zcela alarmujícím bylo zjištění, že polovina(!), konkrétně 50,9 % respondentů se setkala s některým z projevů kyberšikany.

Problematika vztahu dětí a médií by svou rozsáhlostí vydala na několik bakalářských prací, proto jsem ji v této pouze nastínila. Jelikož je tento problém stále více a více palčivější, nemohla jsem zmínku o něm ve své práci vynechat úplně.

3 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Mezi sociálně patologické jevy u dětí a mládeže zařazujeme širokou škálu výchovných problémů, výchovných poruch a poruch chování, a to včetně zneužívání návykových látek, jak je vymezeno v Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy, který vyplývá z "Koncepte prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu na období 1998 – 2000" a je ukotvena realizací Minimálních preventivních programů na školách a ve školských zařízeních.

Rizikové chování představuje různé typy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince nebo ohrožují jeho sociální okolí. Takové chování se pohybuje na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie, ke kterým řadíme:

- závislosti na návykových psychoaktivních látkách, ke kterým patří zejména alkohol, opiody (např. heroin nebo Subutex), kanabinoidy (např. marihuana), sedativa a hypnotika (např. diazepam), kokain a jiné budivé látky (např. pervitin), halucinogeny (např. MD-MA, slangově extáze, LSD, slangově tripy či lysohlávky), tabák a organická rozpouštědla.(dle Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10)
- agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, kriminalita a delikvence, násilné chování
- intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- závislost na virtuálních drogách (netolismus) a patologickém hráčství (gambling),
- záškoláctví,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- spektrum poruch příjmu potravy,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,

3.1 Rizikové faktory vzniku patologických jevů

Na úrovni rodiny lze vysledovat řadu rizikových, ale i protektivních faktorů. Jinými slovy rodina se může přímo nebo nepřímo podílet na vzniku a rozvoji závislosti některého člena, ale také může rozvoji závislosti předcházet nebo velmi pomoci při překonávání návykového problému.

Nešpor vymezil **některé rizikové faktory na úrovni rodiny:**

- Výskyt jakékoliv neléčené a nezvládané návykové choroby u rodičů zvyšuje riziko jakékoliv návykové choroby u dětí. Neplatí tedy pouze, že děti závislých na alkoholu se častěji samy stávají závislé na alkoholu, ale tyto děti jsou více ohroženy i závislostí na jiných návykových látkách. Podobně jsou různými návykovými nemocemi více ohroženy i děti z rodin, kde se u otce nebo matky objevil např. vleklý nezvládaný problém s patologickým hráčstvím.
- Neexistují jasná pravidla týkající se chování dítěte.
- Nedostatek času na dítě, zvláště v časném dětství, málo péče, nedostatečný dohled, nedostatečné citové vazby dítěte.
- Nesoustavná a přehnaná přísnost, nepřiměřené fyzické násilí vůči dítěti, týrání dítěte, sexuální zneužívání dítěte.
- Schvalování pití alkoholu a užívání drog.
- Nízká očekávání od dítěte a podceňování.
- Špatné duševní a společenské fungování rodičů. Vážná duševní choroba rodičů.
- Velmi těžké hmotné podmínky rodiny.
- Rodina špatně funguje. Výchova pouze jedním rodičem, který ji časově nebo jinak nezvládá a nemá možnost využít pomoci dalších příbuzných.
- Časté stěhování rodiny, nebo dítě žijící bez rodiny a bez domova.
- Závislost na návykové látce. Škodlivé či rizikové užívání návykové látky nebo jiný návykový problém.
- Otec (matka) nebo jiný blízký člověk funguje jako "umožňovač", tedy někdo, kdo usnadňuje návykové jednání a chrání závislého před následky, čímž oslabuje motivace k pozitivní změně. (Nešpor, 2011, str. 80-81)

3.2 Prevence vzniku sociálně patologických jevů

Pojmem prevence rozumíme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.

Cílem preventivních opatření ale nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, ale cílem musí být prevence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským. Prevence je nemyslitelná bez ohledu na hodnotovou orientaci dětí, bez podpory alternativních životních programů, odklánějících rizikové děti od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci. (Matoušek, Kroftová 2003, str. 267)

Je nutné zmínit i riziko, že špatně interpretovaná prevence se může naopak navést žáky k experimentování a stát se tak návodem, jak být nechtěně, dostat žáky do závislosti.

Prevenci chápeme ve třech rovinách: primární, sekundární a terciální prevence.

Primární prevence je široce založená, určena celé populaci, zejména té části, která není kriminálně riziková a ani narušená.

Sekundární prevence zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadové činnosti. Rovněž je zaměřena na ty, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou jejichmi oběťmi (minoritní skupiny, děti z míst se zvýšenou kriminalitou apod.)

Terciální prevence usiluje o léčení, resp. zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními jevy zasaženi. Prevence se zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky

vzniku závadového jednání a jeho recidivy. Jakýkoli systémový přístup k problémům dětí a mládeže musí obsahovat všechny tyto tři složky. (Pávková 2002, str. 39-41)

3.2.1 Primární prevence

Cílem primární prevence je předcházet problémům s návykovými látkami u těch, kteří je ještě nezačali škodlivě užívat. Základní charakteristikou primární prevence je dlouhodobá a kontinuální práce s dětmi a mládeží za jejich aktivní účasti.

Primární prevenci lze rozdělit podle různých hledisek, a to dle cílové skupiny, intenzity programu, podle prostředků a nástrojů, které program využívá a na jaké úrovni je zapojení cílové skupiny, a to do tří úrovní:

Všeobecná primární prevence – je cílena na běžnou populaci dětí a mládeže, kdy se většinou jedná o programy pro větší počet účastníků (obvykle třída, skupiny do 30 účastníků).

Selektivní primární prevence – směřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování a které jsou většinou více ohrožené než jiné skupiny populace. Pracuje s menšími skupinami, případně i jednotlivci.

Indikovaná primární prevence – je zaměřena na tu část populace, u které je značné riziko výskytu jevu či rizikového chování a na jedince, u kterých se již projevy rizikového chování vyskytly. Terapie je o individuální práci s klientem.

Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání. Tento typ prevence je realizován prostřednictvím různých efektivních a vyhodnotitelných specifických programů.

Neúčinná primární prevence:

a) zastrašování a triviální přístup: „prostě řekni ne“, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse, stigmatizování a znevažování osobních postojů žáka/studenta, přednášky, sledování filmu, besedy s bývalými uživateli. Pokud nedojde k přímému zapojení žáků/studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů, stává se politika nulové tolerance na škole a testování žáků na přítomnost stop návykových látek v krvi pouze náhražkou za kontinuální primární prevenci.

b) hromadné kulturní či sportovní aktivity nebo návštěva historických a kulturních památek s pasivní účastí auditoria by měly být pouze doplňkem, na který by měla vždy navazovat diskuse v malých skupinkách.

3.2.1.1 Koordinace primární prevence - role a odpovědnost klíčových subjektů

Koordinace aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování je tvořena širokým spektrem na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících vzdělávacích, kontrolních a evaluačních opatření, uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Obecně lze říci, že pro efektivitu prevence je bezpodmínečně důležitá úzká spolupráce různých subjektů – např. škol, školských poradenských zařízení, zákonných zástupců, nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží, OSPODů, Policie ČR, VŠ a dalších.

System koordinace primárně preventivních aktivit probíhá na dvou zásadních vzájemně se ovlivňujících a prolínajících úrovních, horizontální (meziřesortní) a vertikální (od státní přes krajskou až po místní úroveň).

MŠMT ČR

V návaznosti na schválené vládní dokumenty z oblasti primární prevence rizikového chování u žáků zpracovává příslušný koncepční materiál resortu na dané období – strategii a akční plán, metodicky podporuje a koordinuje aktivity v oblasti primární prevence.

Vytváří podmínky pro realizaci resortního systému prevence na národní úrovni v oblasti metodické a legislativní.

Každoročně vyčleňuje resortní finanční prostředky na specifickou primární prevenci rizikového, chování, podílí se na certifikačním procesu a podporuje zejména kvalitní certifikované programy.

Spravuje internetový informační komunikační systém odborně garantovaný MŠMT.

Rozvíjí spolupráci v oblasti primární prevence na horizontální (meziresortní úrovni), má zřízen poradní orgán Výbor pro koordinaci primární prevence; na vertikální úrovni má zřízen Výbor krajských školských koordinátorů prevence, dále spolupracuje s nadresortními orgány zejména s Úřadem vlády - Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Republikovým výborem pro prevenci kriminality Ministerstva vnitra.

Dále spolupracuje s odbornou veřejností – nestátním neziskovým sektorem, pedagogickými fakultami a odbornými pracovišti VŠ ČR, Asociací krajských školských koordinátorů prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče a dalšími subjekty a institucemi primární prevencí se zabývajícími.

Koordinuje resortní činnost a spolupracuje s přímo řízenými organizacemi, jakými jsou Národní ústav pro vzdělávání, Národní institut pro další vzdělávání a Národní institut dětí a mládeže v oblasti primární prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti metodické, vzdělávací, výzkumné - v oblasti kontrolní využívá odborný potenciál České školní inspekce.

Metodicky podporuje krajské školské koordinátory prevence a rozvíjí spolupráci v krajích. Podstatnou roli nejen kontrolní, ale i při sběru dat, jejich analýze i vlastní evaluační činnosti při inspekčním hodnocení plní Česká školní inspekce.

Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ)

V rámci koordinace primární prevence se působnosti ministerstva zdravotnictví týkají např. opatření primární prevence zdravotních škod způsobených užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek. V gesci MZ jsou také koordinovány některé strategické dokumenty zaměřené na prevenci – Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatel České republiky; Zdraví pro všechny v 21. století; Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007 – 2017 či Národní program řešení problematiky HIV/AIDS v ČR na období let 2013 – 2017. Mezi hlavní spolupracující subjekty v oblasti primární prevence a podpory zdraví patří Státní zdravotní ústav v Praze, krajské hygienické stanice a další aktéři. Státní zdravotní ústav je např. koordinátorem programu „škola podporující zdraví“.

Ministerstvo vnitra - Republikový výbor pro prevenci kriminality

Prostřednictvím Republikového výboru pro prevenci kriminality (dále RVPPK) zajišťuje a koordinuje opatření v rámci prevence kriminality Ministerstva vnitra. RVKPP je meziresortní iniciační, koordinační a metodický orgán. Těžiště horizontální spolupráce spočívá ve spoluvytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k obecní kriminalitě. Koncepčním dokumentem pro zajištění prevence kriminality je Strategie prevence kriminality.

Úřad vlády České republiky - Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky je součástí struktury Úřadu vlády ČR. RVKPP vznikla na základě usnesení vlády č. 643 ze dne 19. června 2002; v rámci sekretariátu RVKPP a Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. RVKPP zřizuje výbory, odborné pracovní skupiny k podpoře meziresortní koordinace protidrogové politiky. Nástrojem pro zajištění protidrogové politiky jsou Národní a krajské protidrogové Strategie a Akční plány, v nichž jsou obsažena opatření, jež realizují a koordinují jednotlivá ministerstva v oblasti prevence rizikového chování užívání návykových látek a kraje.

Vertikální úroveň koordinace v rámci ČR

Vertikální koordinace usiluje o sladování jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni (tj. krajské i obecní) tak, aby byly zohledňovány místní podmínky a potřeby a současně, aby realizovaná opatření a intervence byly uskutečňovány v souladu s hlavními cíli, principy a postupy doporučenými národní strategií primární prevence. Na vertikální úrovni MŠMT metodicky vede a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence (pracovníků krajských úřadů), metodiků prevence (pracovníků pedagogicko-psychologických poraden) a prostřednictvím krajských školských koordinátorů prevence a metodiků prevence též činnost školních metodiků prevence (určených pedagogů ve školách a školských zařízeních).

Krajský školský koordinátor prevence

Za účelem koordinace činnosti realizovaných v rámci krajské Strategie prevence rizikového chování krajský školský koordinátor prevence spolupracuje především s krajským protidrogovým koordinátorem, manažerem prevence kriminality v kraji a koordinátorem pro romské záležitosti, případně s dalšími koordinátory. Na úrovni obcí metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence ve všech typech škol a metodiky prevence v pedagogicko-psychologické poradně (PPP). Spolupracuje s preventivním týmem MŠMT. Vymezení činnosti krajských školských koordinátorů prevence je obsaženo v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2010).

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP)

Zajišťuje za PPP specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem.

Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady (semináře) a poskytuje jim individuální odborné konzultace. Na žádost školy a školského zařízení pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy související s výskytem rizikového chování.

Udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci angažují. Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pracovník školy nebo školského zařízení, který koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci preventivního programu školy. Spolupracuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování.

Metodicky vede pedagogické pracovníky školy v oblasti prevence rizikového chování (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).

Koordinuje vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.

Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování.

3.2.2 Sekundární prevence - Profesionální pomoc

Cílem sekundární prevence je, prostřednictvím odborné profesionální pomoci, poskytnout efektivní pomoc těm, kteří začali návykové látky zneužívat, avšak jejich nadúzus ještě příliš nepokročil a návyk je nestabilní.

Semiginovský uvádí tyto možnosti profesionální pomoci:

- **Lékařská pomoc** - při náhlém a závažném ohrožení života mají rodiče volat záchrannou službu. Její číslo bývá ve výrazné úpravě na začátku telefonního seznamu (většinou 155). V méně naléhavých případech se mají rodiče obracet na lékařskou službu první pomoci uvedenou pod heslem "Zdravotnictví". Tam jsou také adresy dětských, dorostových a praktických lékařů.
- **Služby telefonické pomoci.** Poskytují anonymní telefonickou pomoc. Tato pracoviště je možné většinou i osobně navštívit, jestliže si to volající přeje. Některá zařízení umožňují také krátkodobé pobyty k překonání krize. Pracovníci linek důvěry bývají informováni o zdravotnických a psychologických službách ve své oblasti a bývají schopni ji zprostředkovat.
- **Pedagogicko-psychologické poradny** mohou pomoci při řešení psychologických problémů (např. neprospěch, poruchy chování, rada při výběru střední školy, učiliště atd.)
- **Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy.** Pomohou řešit vleklé rodinné problémy, dohodnout se na společném postupu ve vztahu k problémovému dítěti. Mohou být rodinám s velkým trápením užitečné i jinak.
- **Ambulantní zařízení pro léčení závislosti,** někde se nazývají **ordinace AT** a zařízení určená převážně mladým lidem zneužívajícím výlučně nealkoholické drogy. Důležité je, aby dítě s počínajícími problémy nepřicházelo do styku s pokročilými formami závislosti.
- **Sociální odbory městských úřadů.** Jsou uvedeny v telefonním seznamu u příslušného městského úřadu. Rodiče se na ně budou obracet zejména v případech, kdy je při výchově potřebná pomoc státu.
- **Policie.** Číslo pro tísňové volání jsou uvedeny ve výrazné úpravě v telefonním seznamu (většinou 158). V méně naléhavých záležitostech mohou rodiče volat oddělení policie podle místa, kde se nacházejí. Pomoc policie je třeba v případě, že dítě nebo rodinu ohrožují vydírající překupníci drog.

3.2.3 Terciální prevence

Terciální prevence je již cíleně zaměřena na jedince, u nichž se již negativní či nežádoucí sociálně patologický jev již projevil, cílem je zmírnit následky negativního jevu a předejít jeho recidivě. V tomto se prevence překrývá s léčbou.

Terciální prevence často leží již v rukou policie, soc. kurátorů, represivních a léčebných institucí (terapeuticky se spíše pracuje s jedincem, je nutné počítat s „rozbitím“ či „rozprášením“ původní skupiny). Při terciální prevenci u šikany jde již o práci se skupinami, které trpěly velmi závažnou formou šikany, proto se tento druh prevence zabývá vyšetřováním, identifikací pachatelů a práce s traumatizovanými oběťmi. (Švec et al, 2007, str. 8-9)

3.2.3.1 Preventivní programy

Efektivní preventivní programy nestavějí na didaktice obecných pouček, snaží se posílit jak sociální kompetenci dětí, tak i kompetenci jejich rodičů, kompetenci učitelů a vychovatelů i kompetenci vrstevníků - zejména těch, kteří jsou v neformálních skupinách dětí přirozenými vůdčími osobnostmi. Efektivní preventivní programy se snaží využít i místní zdroje podpory ohrožených dětí a snaží se koordinovat spolupráci všech zainteresovaných institucí, odborníků, případně i dobrovolníků.

Preventivní programy můžeme rozdělit do následujících skupin:

- **předškolní programy pro děti** - Jejich hlavním cílem je připravit na školní docházku ty děti, pro něž by vyučování mohlo být příliš náročné, a které by mohly dříve nebo později ve škole selhávat.
- **programy určené rodičům** - Zaměřují se na poskytování poradenských a terapeutických služeb rodičům rizikových dětí, jsou jakousi školou pro rodiče. Rodiče nejprve studují příručky o výchově, poté se školeným terapeutem zaměřují na problémy, kterými trpí jejich dítě, případně celá rodina.

- **programy vázané na školu** - Školní programy se snaží minimalizovat predelikventní a delikventní chování dětí přímo na půdě školy, jednak se snaží poučit děti o případných následcích jejich kriminálního chování mimo školu a připravuje děti na setkání s kriminalitou jiných lidí a pokoušejí se poučit je jak v takových případech jednat.
- **vrstevnické programy** - jsou založeny na myšlence, že podaří-li se naučit nejvlivnější žáky ve škole např. nenásilnému řešení konfliktů, budou tito žáci sloužit spolužákům jako vzory a zprostředkovatelé při případných kritických situacích ve třídě. Vrstevnické programy se začaly používat nejdříve jako prevence drogových závislostí, dnes se jich využívá i k prevenci násilí ve třídách a ve školách.
- **komunitní programy** – jsou programy organizované v místě, v malém regionu, který ve velkoměstě zahrnuje jeden školní obvod nebo jeden policejní okrsek. O komunitní strategii prevence platí víc než o jiné formě prevence, že nemůže být specifická a musí se zaměřovat současně na všechny hrozící typy sociálního selhání. Primárním článkem komunitní prevence je škola.
- **programy podporující uplatnění mládeže na trhu práce** - přijatelné uplatnění mládeže na trhu práce je nejlepší jednoduchou prevencí jejího kriminálního chování. Nezaměstnanost mládeže a kriminalita mládeže jsou právem považovány za spojené nádoby. Úřady práce se všude ve světě i u nás pokoušejí čelit zvyšující se nezaměstnanosti mládeže poskytováním profesního poradenství. To je u nás zájemcům poskytováno jednak individuálně, jednak formou skupinových besed prováděných pracovníky úřadu práce na některých školách. Úřady práce organizují podle potřeb svého regionu i rekvalifikační kurzy, v jejich rámci je klientům také poskytováno individuální i skupinové poradenství. (Matoušek, Kroftová 2003, str. 266-284)

3.3 Účinnost prevence

Jedním z nejdůležitějších ukazatelů efektivity preventivního programu je změna chování. Preventivní programy zaměřené pouze na předávání znalostí proto nebývají účinné. Cílem efektivní prevence v této oblasti je zejména:

- předejít užívání návykových látek včetně alkoholu a tabáku, nebo
- posunout setkání s návykovými látkami (u nás se jedná hlavně o tabák a alkohol) na pozdější dobu, kdy už je organismus i psychika dospívajícího relativně odolnější s možností samostatnějšího úsudku
- snížit nebo zabránit experimentování s návykovými látkami pokud už k němu došlo. Prevencí předejít riziku závislosti a zdravotním poškozením vyžadujícím léčbu (Semiginovský. 2005, str.18-19)
- Evaluace preventivních opatření je důležitá součást Minimálního preventivního programu a má být nejen nástrojem pro hodnocení vykonané práce, ale především základním východiskem pro plánování primárně preventivních aktivit na další rok. Průběh evaluace je možné shrnout do fází získávání informací pro včasné odhalování rizik (monitoring); volba způsobu uplatňování preventivních intervencí (plánování a realizace) a hodnocení jejich účinnosti. Přičemž za evaluaci musí být zodpovědná konkrétní skupina osob. Tato skupina (nebo její zástupci) by měli být členy preventivního týmu školy, který se podílí na přípravě dokumentu MPP. (Pražské centrum primární prevence, 2010).

Již zmiňovaný dokument MŠMT ČR Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018, na stranách 22-25 definuje Evaluaci prevence a certifikace programů primární prevence takto: Evaluace preventivního programu je systematické shromažďování, analyzování a interpretování informací o přípravě, průběhu intervence a možných účincích na cílovou skupinu. Získané informace mohou být použity k rozhodování o zlepšení intervence, k jejímu rozšíření nebo odmítnutí. Realizace jakékoli preventivní intervence s sebou přináší určitá rizika, která je nutné

evaluaci ověřit a zvážit poměr mezi předpokládanými (ověřenými) přínosy/dopady a potenciálními riziky.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ U ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

4.1 Cíl

Průzkum volnočasových aktivit u dívek a chlapců v rozmezí 13–15 let věku, tedy u žáků na druhém stupni základní školy.

4.2 Teoretická východiska

Dnešní děti a mladí lidé jsou zahlceni přívalem informací z médií, konkrétně z internetu, který mají ve svých mobilních telefonech. Nejde o informace jako takové, bez nichž se jim žije lépe, jde převážně o mobilní komunikaci s přáteli prostřednictvím tzv. sociálních sítí, chatů a různých messengerů. Tyto formy komunikování jdou naprosto mimo možnou kontrolu rodičů či pedagogů – a stávají se tak živnou půdou pro netolismus, se všemi jeho nebezpečnými a patologickými důsledky. Dnešní situace je mnohdy natolik absurdní, že než by si povídaly děti mezi sebou, např. při čekání na MHD, jsou každý zvlášť naprosto polapeni displejem svého mobilu.

Před dvaceti lety jsme se s přáteli setkávali osobně a volný čas jsme trávili společně „někde venku“. Obzvlášť děti ze sídlišť bývaly, možná s kapkou hanlivého nádechu, označovány jako „dětí s klíčem na krku“. Děti hrající si se svými kamarády. Dnešní děti žijí naprosto opačně a kolikrát klíče od bytu ani nemají, nepotřebují je. Ven s kamarády nechodí a na zájmové kroužky je doprovázejí, či spíše dovážejí a přivážejí, jejich rodiče.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Sociologická sonda byla uskutečněna ve dvou třídách osmého ročníku pražské základní školy a ve srovnatelných dvou třídách osmého ročníku mimopražské základní školy, tedy konkrétně u žáků v rozmezí 13-15 let.

K výzkumu jsem měla 168 vyplněných dotazníků, přičemž:

v pražské základní škole dotazníky vyplnilo celkem 96 žáků, z toho bylo 62 dívek ve věku 13 - 16 let a 34 chlapců ve věku od 13 - 15 let.

ve středočeské ZŠ dotazníky vyplnilo 72 žáků, z čehož bylo 34 dívek ve věku 13 - 16 let a 38 chlapců ve věku od 13 - 15 let.

4.4 Metoda výzkumu

Sociologická sonda provedená formou dotazníkového šetření u žáků staršího školního věku a komparace vyhodnocených výsledků šetření ze školy v hlavním městě a školy ze Středočeského kraje.

4.5 Forma

Vypracovaný dotazník na téma Využití volného času, jsem předala do základní školy na Praze 10 a k porovnání do mimopražské ZŠ, jejímž zřizovatelem je Středočeský kraj.

Dle vyjádření ředitelů obou základních škol si tyto nepřejí být v mé bakalářské práci jmenovány a já jejich inkognito samozřejmě plně respektuji.

4.6 Položky dotazníku

Otázky v dotazníku jsem volila formou tzv. otevřené otázky, na které respondenti tvořili samostatně odpověď. Pouhé zaškrtnutí jednotlivých možností z mnou vytvořeného seznamu druhů volnočasových aktivit mi přišlo velmi zjednodušující. Vzhledem k tématu bakalářské práce jsem se zaměřila hlavně na sportovní aktivity a činnosti v zájmových kroužcích.

Bonusem „otevřených otázek“ pro mě byly různé zajímavé názory respondentů, které si dovoluji dále v textu citovat.

Otázky v dotazníku:

- Jak trávíš svůj volný čas?
- Provozuješ závodně nebo rekreačně nějaký sport?
- Jak dlouho se sportu věnuješ, jak často a jak dlouho trénuješ?
- Účastníš se závodů a na jaké úrovni?
- Co očekáváš od dovedností, které jsi ve sportu získal?
- Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek, jaký, jak často?
- Kolik času věnuješ doma na přípravu do zájmového kroužku?
- Jaký přínos pro Tebe tato zájmová činnost má?
- Co očekáváš od získaných dovedností v kroužku?
- Jak využiješ získaných znalostí při výběru střední školy nebo učiliště?
- Jaký je Tvůj názor tvůj volný čas?

Vyhodnocení odpovědí respondentů

4.6.1 Využití volného času dívek v Praze

Dotazník vyplnilo 62 dívek ve věkovém rozmezí 13 - 15 let (z toho: dvanáct 13letých, třicet 14letých, dvacet 15letých).

Tabulka č. 1 Počet pražských respondentek

Věk dívek	Počet respondentek
13 let	12
14 let	30
15 let	20
Celkem	62

Dívky 13let:

Šest dívek uvedlo, že se ve volném čase věnují sportu závodně a trénují 4 x týdně po 2 hodinách. Dalších šest dívek sportuje rekreačně a tréninku se věnují 2 x týdně 2 hodiny, mimo to hrají na blíže nespecifikované hudební nástroje. Dvě dívky se mimo rekreačního sportu věnují ve volném čase hře na housle. V porovnání s chlapci stejného věku, využívají volný čas dívky mnohem rozmanitěji.

Dívky 14let:

Dvanáct dívek ve volném čase sportuje a to závodně, trénují 3 x týdně 1,5 - 2 hodiny. Tři dívky se věnují fotbalu a reprezentují v divizi B. Jedna dívka hraje závodně házenou a další uváděly beach volejbal. Dvě dívky tančí ve skupině SC Nextyle.

Z dotazníků vyplynulo, že více než polovina dotazovaných děvčat, tj. 19 dívek, uvedlo, že se ve volném čase věnují rekreačnímu běhu, rekreačnímu bruslení a jízdě na kole. 13 dívek tráví volný čas čtením či kreslením, hrají na kytaru, chodí ven na procházky a setkávají se s kamarády. Pouze jedna respondentka uvedla, že hraje hry na PC.

Nejzajímavější odpověď:

Jaký je Tvůj názor na volný čas? *"Volný čas by se měl trávit tak, jak to komu vyhovuje, přece jenom někdo má volný čas málokdy!"*

Dívky 15let:

Šest dívek ve volném čase závodně sportuje. Z toho dvě dívky tancují a účastnily se Mistrovství ČR a Mistrovství světa a trénuje 2 x týdně 90 minut. Jedna dívka závodně jezdí aggressive inline, což trénuje 5 x týdně. Dvě respondentky závodně jezdí na koni, trénink mají 3 x týdně. Dvě děvčata denně trénují box a dvě chodí na balet.

12 dívek sportuje rekreačně, nejčastěji 2 x týdně po 1 hodině a schází se s kamarádkami a kamarády. Jedna dívka hraje na klavír, další hrají na kytaru, na basketbal. 6 děvčat navštěvuje blíže neupřesněné zájmové kroužky.

Překvapilo mě, že poměrně dost děvčat, konkrétně 7, navštěvuje místní skautskou organizaci

Závěr z výzkumu využití volného času žáky 2. st. ZŠ v Praze - dívky

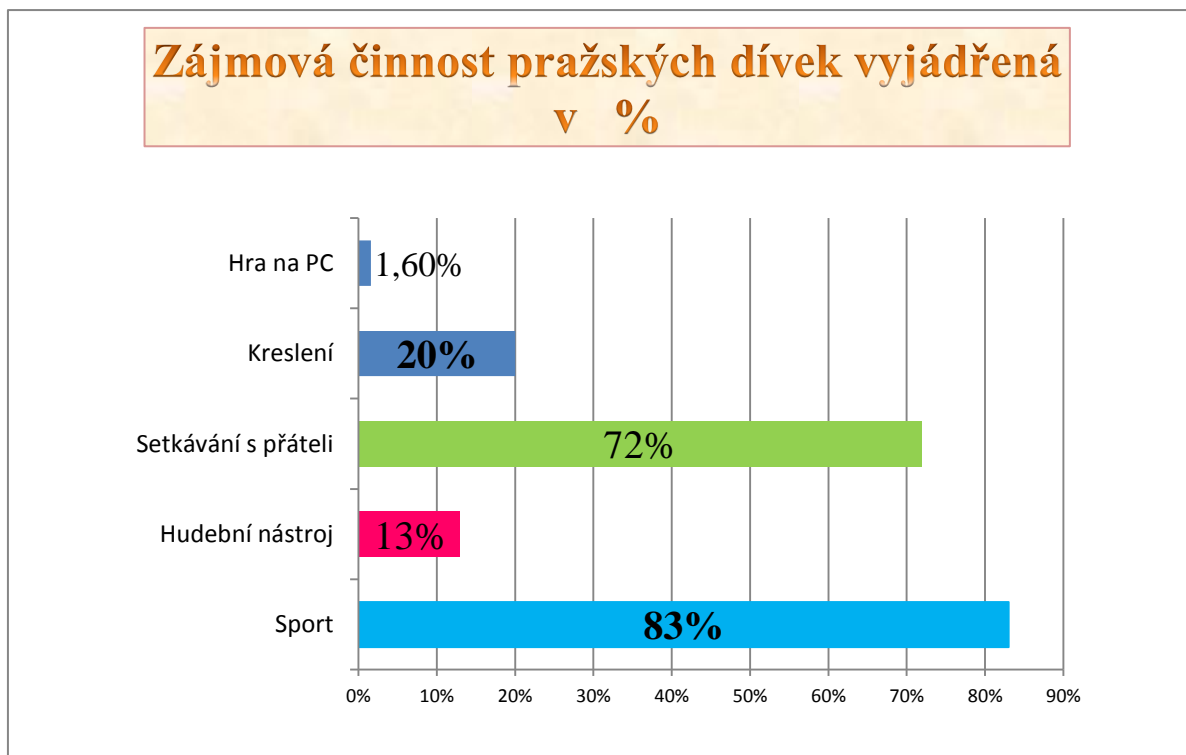
Z vyhodnocení dotazníkových odpovědí u 62 dívek vyplývá, že 52 dívek ve volném čase sportuje. Z toho 12 závodně a 14 dívek se věnuje sportu rekreačně. Ze sportu uvádějí volejbal, beach volejbal, fotbal, házenou, atletika, další sporty: jízda na koni (parkur), box, balet a step. Nadpoloviční většina dívek kondičně běhá. Mimo sportovní aktivity dívky hrají na hudební nástroj (housle, klavír, baskytara). 45 dívek z 62 uvedlo, že se ve volném čase mimo jiné aktivity schází s přáteli

V následující tabulce a grafu jsou přehledně uvedeny jak celkové počty, tak procentuální podíly jednotlivých zájmových činností, kterým se ve volném čase věnují žákyně 2.stupně pražské základní školy.

Tabulka č. 2 Zájmová činnost pražských dívek

Zájmová činnost pražských dívek	Počet respondentek	Procentní podíl respondentek
Sport	52	83%
Hudební nástroj	8	13%
Setkávání s přáteli	45	72%
Kreslení	13	20%
Hra na PC	1	1,6%

Graf č. 1 Zájmová činnost pražských dívek

4.6.2 Využití volného času u mimopražských dívek

Dotazník vyplnilo 34dívek ve věkovém rozmezí 13 - 15 let (z toho: čtrnáct 13letých, deset 14letých, deset 15letých)

Tabulka č. 3 Počet mimopražských respondentek

Věk	Počet respondentek
13 let	14
14 let	10
15 let	10
Celkem	34

Dívky 13let:

Mimopražské dívky ve volném čase sportují, nejvíce rekreačně - hrají házenou, fotbal, lyžují, věnují gymnastice, kondičnímu běhání a tanci. Jedna z dívek uvedla, že jezdí na koni a 3x týdně dochází do stáje spolu se svou mladší sestrou. Oblíbenou činností dívek 5 je navštěvování kroužku mažoretek. Čtyři z dívek sportují také závodně – hrají tenis a účastní se závodů. Kromě sportu docházejí dívky na hodiny hry na kytaru, navštěvují oblíbený kroužek Kreativního tvoření a chodí na angličtinu.

Dívky 14let:

Na dotazník odpovídalo 10 dívek. Jen dvě z nich sportují (rekreačně hrají házenou). Čtyři dívky uvedly, že hrají ve volném čase na hudební nástroje. Všechny dívky shodně uvedly, že tráví hodně času s kamarády a kamarádkami.

Dívky 15let:

Tři dívky ve volném čase závodně sportují - jezdí na koni (parkur). Trénují 3 x týdně a účastní se závodů v parkuru. Další dvě uvedly, že se ve volném čase rádi prochází Starou Prahou a prohlíží si památky. Čtyři žačky navštěvují kroužek Mažoretek a s oblibou se účastní přehlídek.

Nejzajímavější odpovědi na otázky z dotazníku:

Jaký je Tvůj názor Tvůj volný čas? *"Myslím, že je lepší být venku, než sedět u počítače".*

Čemu se věnuješ? *„Ve volném čase hraju šachy a píšu příběhy, které by mohly někomu třeba rozveselit den"*

Co Ti to (kroužek) dává, (jaké máš pocity)? *"Ráda si přemýšlím a ráda se učím. Jsem ráda s lidma, který to maj stejně jako já."*

Co očekáváš od získaných dovedností v kroužku?: *"Rozvinutí myšlení a zlepšení angličtiny".*

Jak využiješ získaných znalostí při výběru střední školy nebo učiliště? *"Asi nijak. To spíš mi pomůže moje povaha".*

Nejzajímavější odpovědi:

Co očekáváš od dovedností, které jsi ve sportu získala? *"Očekávám to, že budu v lepší kondici a bude se mi líp žít".*

Závěr výzkumu využití volného času mimopražských dívek 2.st. ZŠ

Z prováděného výzkumu u 34 dívek vyplývá, že většina dívek ve volném čase sportuje. Z toho minimálně čtyři závodně. Více než jedna třetina dívek se věnuje sportu rekreačně, např. jízdě na koni, házené, volejbalu a florbalu. Další sportovní aktivitou, které se dívky věnují je kondiční běh, jóga a gymnastika.

Z vyhodnocených údajů z dotazníku vyplývá, že na prvním místě ve využívání volného času je u mimopražských dívek setkávání s přáteli i čas trávený s rodinou. Důležitý význam přikládají respondentky na setkání s přáteli, svými vrstevníky.

Mimopražské dívky se věnují závodnímu sportu méně než dívky v Praze, preferují spíše sport rekreační. Hrají hlavně házenou, která je kolektivní hrou a podporuje kamarádství a nesobeckost. Z dotazníku vyplynulo, že se často účastní turnajů v rámci škol, kdy reprezentují svoji školu. Toto tvrzení by, dle mého názoru, patřilo spíše do závodní sféry, nicméně respondentky uváděly rekreační hru. Proto nechávám jejich zařazení házené do oblasti rekreačního sportu. Z dalších zájmových aktivit dívky uváděly kroužek Mažorettek a kroužek Kreativního tvoření. Protože se jedná o děti z různých vesnic, předpokládám, že kroužky jsou vedeny při škole. Jenom jedna respondentka v dotazníku uvedla, že hraje hry na PC.

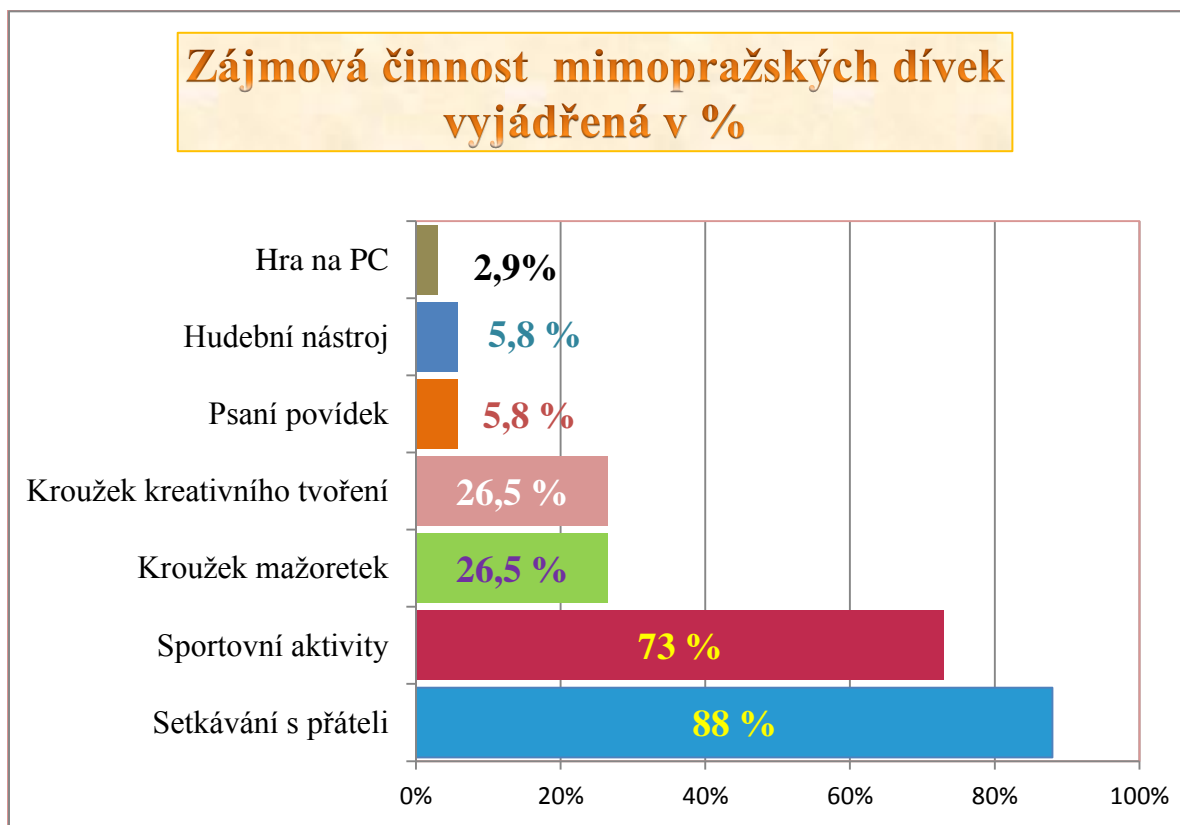
Samozřejmě, že část volného času dívky využívají k učení, přípravě do školy a plnění domácích povinností, ale toto respondentky uváděly jako „nutnost či povinnost“, ne jako činnost odpočinkovou či zájmovou. Příkladem je citace z dotazníku 14ti leté dívky: *"Volný čas by měl člověk trávit tak, jak mu to vyhovuje, přece jenom někdo má volný čas málokdy!"*

V následující tabulce a následně v grafu jsou přehledně uvedeny jak celkové počty, tak procentuální podíly jednotlivých zájmových činností, kterým se mimopražské dívky nejčastěji věnují.

Tabulka č. 4 Zájmová činnost mimopražských dívek

Zájmová činnost mimopražských dívek	Počet respondentek	Procentní podíl respondentek
Setkávání s přáteli	30	88 %
Sportovní aktivity	25	73%
Kroužek mažoretek	9	26,5%
Kroužek kreativního tvoření	9	26,5%
Psaní povídek	2	5,8 %
Hudební nástroj	2	5,8%
Hra na PC	1	2,9%

Graf č. 2 Zájmová činnost mimopražských dívek

4.6.3 Využití volného času pražských chlapců

Výzkumu se účastnilo 34 chlapců ve věkovém rozmezí 13 - 15 let (z toho: šest 13letých, šestnáct 14letých a dvanáct 15letých)

Tabulka č. 5 Počet pražských respondentů

Chlapci	Počet respondentů
13 let	6
14 let	16
15 let	12
Celkem	34

Chlapci 13let:

Čtyři se věnují ve volném čase sportu, z toho tři rekreačně a jeden závodně. Chlapec, který se věnuje fotbalu závodně, hraje na profesionální úrovni a ve volném čase je hodně vytížený. Znalosti získané ve sportu považuje za posun kupředu. Další tři chlapci odpověděli, že tráví svůj volný hrou na PC.

Nejzajímavější odpověď byla: Co Ti sport dává: *"Naučím se nové věci"*.

Chlapci 14 let:

Deset chlapců se věnuje ve volném čase sportu závodně, konk. Házené, fotbalu a tenisu. Další ve volném čase závodí v zápase a poslední závodně plave. Sport jim přináší radost a získání různých dovedností. Trénují 2 - 3 x týdně. Část volného času věnují hře na PC. Další šest žáků se věnuje sportu rekreačně (florbal, fotbal, potápění, bojové sporty).

Chlapec, který hraje házenou, odpověděl na otázku: Co ti sport dává, jaké z něj máš pocity? *"Kamarádství"*.

Chlapci 15let:

Šest se věnuje sportu závodně na vrcholové úrovni a trénují 4 - 5 x týdně po 1,5hod a proto jim mnoho volného času již nezbývá. Tři z dotázaných chlapců se věnují sportu (E-sportu) rekreačně a denně věnují tréninku 30 minut. Zbývající tři žáci ve volném čase sedí u počítače a hrají hry.

Z celkového počtu 34 dotazovaných pražských chlapců jsem zjistila, že 29 chlapců ve volném čase sportuje, z toho 17 závodně a 12 rekreačně. Chlapci se nejvíce věnují fotbalu a házené, tenisu, florbalu, jeden žák se věnuje plavání a jeden chodí na trénink bojových sportů.

Chlapci, kteří nesportují, uvádějí, že převážnou část svého volného času tráví hrou na PC, někteří posloucháním hudby, přípravě do školy nebo setkávání se s kamarády.

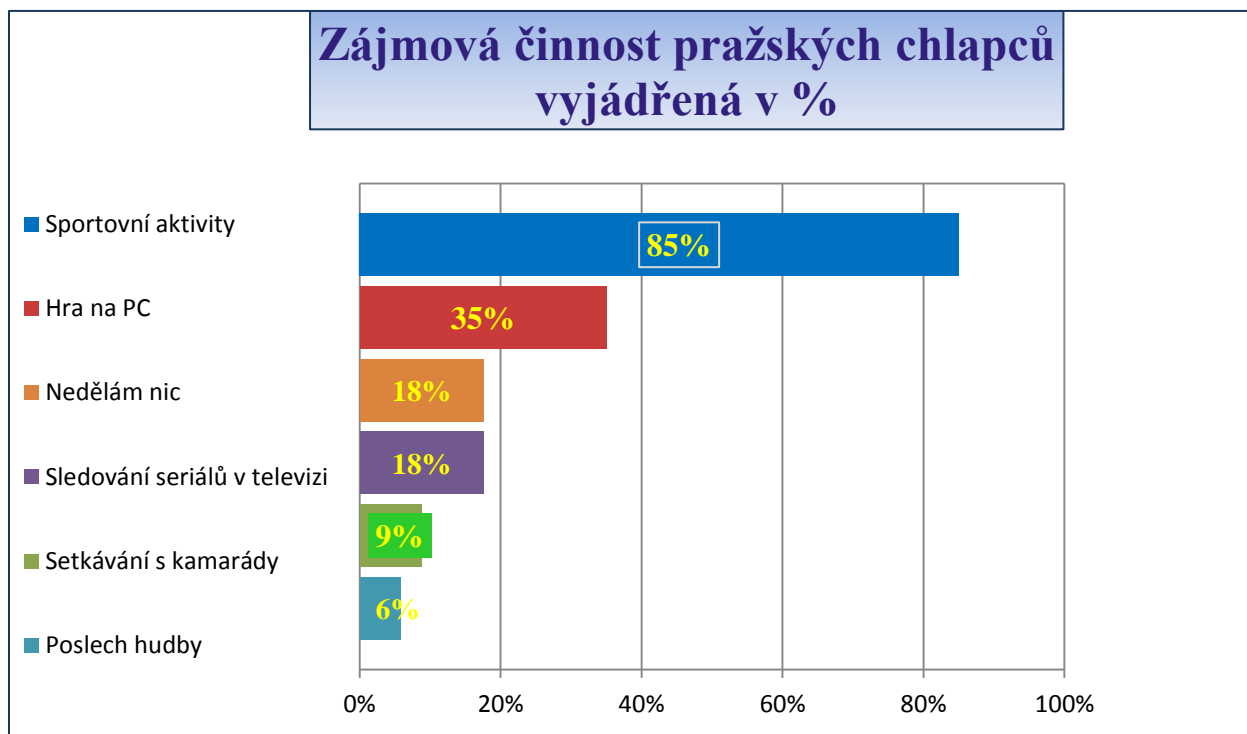
Šest chlapců uvedlo, že ve volném čase "nic nedělá". (Přímé citace z dotazníků!!).

Velice mě zaujala citace z dotazníku 14 letého žáka. **Co ti sport dává?** *"Kamarádství"*.

Tabulka č. 6 Zájmová činnost pražských chlapců

Zájmové aktivity pražských chlapců	Počet respondentů	Procentní podíl respondentů
Sportovní aktivity	29	85%
Hra na PC	12	35%
Setkávání s kamarády	3	9%
Sledování seriálů v televizi	6	18%
Poslech hudby	2	6%
Nedělám nic	6	18%

Graf č. 3 Zájmová činnost pražských chlapců

4.6.4 Využití volného času mimopražských chlapců

Dotazník vyplnilo 38 chlapců ve věkovém rozmezí 13 - 15 let (z toho: deset 13letých, deset 14letých a osmnáct 15letých).

Tabulka č. 7 Počet mimopražských respondentů

Chlapci	Počet respondentů
13 let	10
14 let	10
15 let	18
Celkem	38

Chlapci 13let:

Sedm chlapců se věnuje závodně fotbalu. Jeden z nich se účastnil zápasu MČR. Ostatní hrají fotbal závodně na oblastní úrovni.

Další dva žáci se věnují sportu rekreačně – hají fotbal, florbal, házenou, nohejbal a jezdí na kole. Jeden z dotazovaných chlapců odpověděl, že se rekreačně věnuje střelbě.

Jeden z chlapců uvedl, že by nejráději věnoval veškerý volný čas leteckému modelářství.

Chlapci 14 let:

Čtyři z chlapců se věnují sportu závodně, a to fotbalu na okresní úrovni. Trénují 2 - 3 x týdně a svůj zbylý volný čas věnují hře na PC.

Jeden žák se rekreačně věnuje sportování typu slooteringu. Jeden žák uvedl, se věnuje házené a florbalu - Podle jeho slov, zatím jen rekreačně.

Chlapci 15let:

Z 18 dotázaných osm chlapců hraje závodně házenou na krajské úrovni a trénuje 4x týdně a dalších sedm hraje házenou rekreačně. Ve volném čase hraje na PC hry.

Nejzajímavější odpovědi:

Co očekáváš od dovedností, které jsi ve sportu získal?: *"Kariéru určitě ne, radost z toho, co umím, dobrou postavu".*

Jak trávíš svůj volný čas? *„Jsem doma.“*

Co ti sport dává? *"Kamarádství"*

Z prováděného výzkumu u 38 chlapců ze středočeské základní školy vyplynulo, že 28 z nich ve volném čase sportuje, z toho 12 závodně a 12 chlapců se věnuje sportu rekreačně. Nejrozšířenějšími sporty jsou fotbal, florbal, nohejbal a házená. Jeden žák se zajímá o sportovní střelbu. Poprvé v životě jsem se setkala s pojmem SLOOTERINGU, tedy ježdění, skákání a různé triky na freestylové koloběžce.

Druhou nejčastěji uváděnou odpovědí bylo sledování sportovních přenosů přes internet.

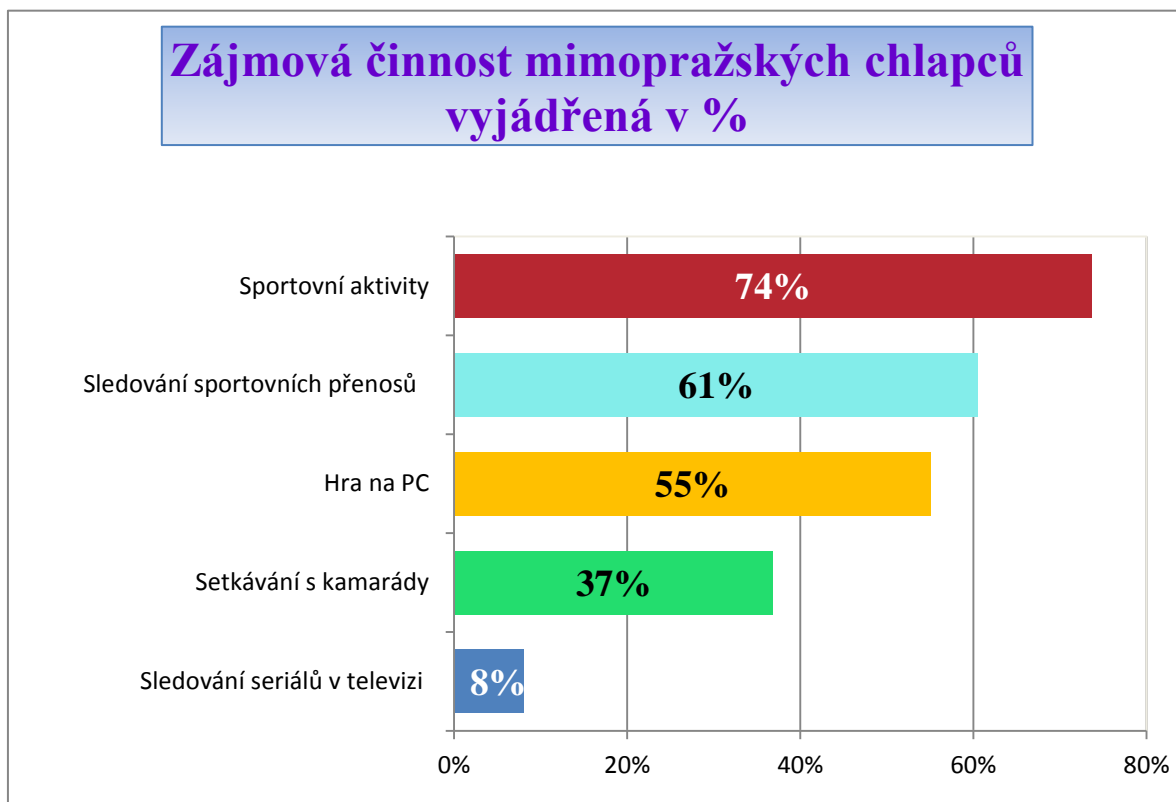
36,8% chlapců uvádělo, že svůj volný čas využívá k setkávání s kamarády.

Čtyři chlapci, na sobě nezávisle napsali, že nesportují ani nechodí na žádné kroužky, nejraději si doma hrají si na PC.

Tabulka č. 8 Zájmové aktivity mimopražských chlapců

Zájmové aktivity mimopražských chlapců	Počet respondentů	Procentní podíl respondentů
Sledování seriálů v televizi	3	8 %
Setkávání s kamarády	14	36,8 %
Hra na PC	21	55 %
Sledování sportovních přenosů	23	60,5 %
Sportovní aktivity	28	73,6 %

Graf č. 4 Zájmové aktivity mimopražských chlapců

4.7 Srovnání a shrnutí výsledků

Z údajů uvedených v dotaznících vyplynulo, že opravdu valná většina všech respondentů se věnuje nějaké sportovní aktivitě – zcela nejvíce mimopražské dívky v 88 %. Sport byl u všech dotázaných také uveden na prvním místě výčtu svých zájmů.

U chlapců měl v obou případech škol největší zastoupení fotbal, mnoho se mu věnuje závodně, někteří na oblastní úrovni. Dále florbal, házená, tenis, objevila se i odpověď o závodech v zápasu a o závodním plavání. Zajímavostí pro mě byl SLOOTERING, tedy ježdění, skákání a různé triky na freestylové koloběžce.

Dívky uváděly také fotbal, ale i házenou, beach volejbal, rekreační bruslení. Kondičnímu běhu se věnuje převážná část děvčat, stejně jako jízdy na kole Dvě dívky uvedly, že tančí ve

skupině SC Nextyle a účastnily se Mistrovství ČR i Mistrovství světa. Tři dívky ve volném čase závodně jezdí na koni parkur. Objevily se i odpovědi zájmu o box, balet a step.

Druhým porovnávaným zájmem jsem zvolila setkávání se s přáteli, tedy osobní, tzv „živý kontakt“. U ¾ dívek byli přátelé a stýkání se s nimi hned na druhém místě po aktivitách sportovních. Je pravdou, že do tohoto je zahrnut také čas strávený s rodinou, ale hlavní část je se svými vrstevníky.

Zcela alarmující mi přišla skutečnost, že setkávání s kamarády uvedlo pouhých 9 % pražských oproti 36,8 % u chlapců mimopražských. Otázkou ale zůstává, jestli je osobní kontakt mezi chlapci v tomto věku sociálně produktivnější než kontakt prostřednictvím sociálních sítí internetu. Vliv bouřícího se testosteronu mnohdy v osobním styku totiž vyvolává jevy spíše patologické – agresivitu, šikanu aj.

Jako třetím porovnávacím zájmem jsem zvolila hudební nástroj, kterýž to měl v naší republice tradici už jen množstvím a rozšířeností dřívějších „lidušek“, dnes Základních uměleckých škol. Procentuální zastoupení u dívek bylo vcelku očekávané, přece jen dívky tohoto věku k hraní např. na kytaru jsou motivovány okruhem svých přátel a kamarádů. Ale nulový výskyt u chlapců, jak pražských tak mimopražských, mě překvapil.

Žáci se, k mé nemalé radosti, rozepisovali o různých druzích svých zájmů. Z aktivit, které žáci uváděli, jde především o poslech hudby, čtení knih, kreslení, ale i psaní. Velmi rozšířené jsou různé záliby v rámci kreativního tvoření u dívek a zájmy typu modelářství u chlapců.

U mimopražských dívek byly na třetím místě volnočasových aktivit uváděny kroužky, konkrétně kroužek Mažorettek a Kroužek kreativního tvoření. Domnívám se, že se jedná o kroužky při škole, neboť dívky dojíždějí z okolních vesnic. Ale je samozřejmě možné, že tak, jak dojíždějí do školy na vyučování, stejně tak mohou dojíždět do okolních obcí

na různé kroužky. Každopádně to poukazuje na jejich větší soudržnost. Bylo by zajímavé zjišťovat konkrétní názvy a porovnávat obsahy takových zájmových kroužků.

Poslední ze sledovaných komparativních aktivit byla práce/hra na PC včetně komunikace a surfování po internetu. Jen mizivé procento všech dívek, konkr. 1,6 % a 2,9 % do dotazníku napsalo, že pracují či surfují po internetu.

Oproti tomu chlapci z Prahy řadí počítač hned na druhé místo po sportu, konkrétně 35% z nich a u mimopražských hochů je taktéž počítač na druhém místě po sportu, a to 55% odpovědí.

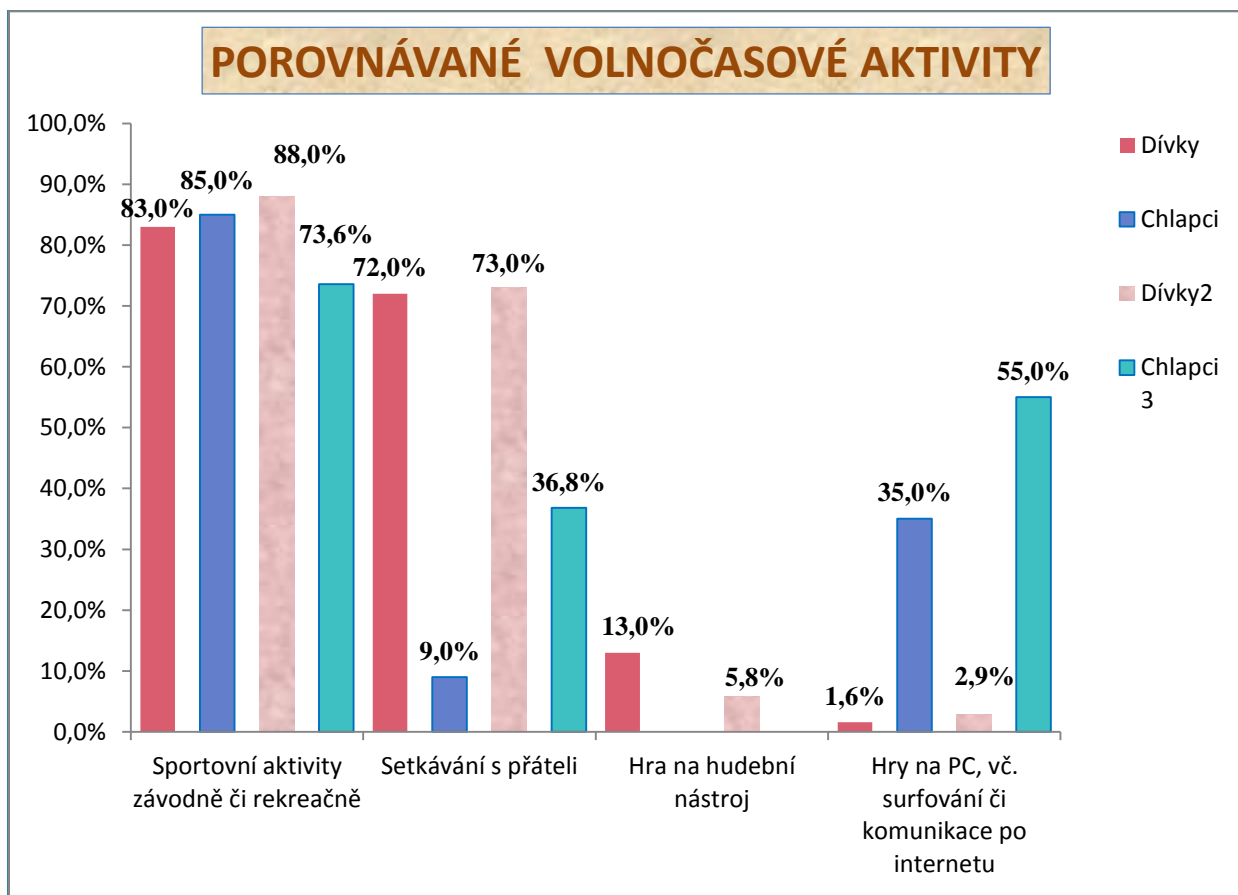
Z celkového srovnání volnočasových aktivit pražských a mimopražských pubescentů mezi 13-15tým rokem věku vychází, že s drobnými obměnami využívají volný čas podobně. Velmi mnoho sportují, setkávají se se svými přáteli a kamarády. Nejen dívky mají spoustu různých tvořivých zájmů, kterým se věnují na zájmových kroužcích, ale i doma.

Podle odpovědí převážné většiny respondentů vyplynulo, že jsou s využíváním svého volného času spokojeni. Dívky i chlapci shodně dodávali, že by byli rádi, kdyby jim dospělí a učitelé dali více důvěry.

Tabulka č. 9 Celkové procentuální srovnání volnočasových aktivit žáků

Porovnávané volnočasové aktivity	Základní škola v Praze		Středočeská základní škola	
	Dívky	Chlapci	Dívky 2	Chlapci 3
Sportovní aktivity závodně či rekreačně	83 %	85 %	88 %	73,6 %
Setkávání s přáteli	72 %	9 %	73 %	36,8 %
Hra na hudební nástroj	13 %	0 %	5,8 %	0 %
Hry na PC, vč. surfování či komunikace po internetu	1,6 %	35 %	2,9 %	55 %

Graf č. 5 Celkové procentuální srovnání volnočasových aktivit žáků

ZÁVĚR

V teoretické části své bakalářské práce jsem nejprve definovala specifika věku 13-15 let, což představuje období právě 2. stupně základní školy.

Přechod na 2. stupeň je velmi důležitý mezník ve vývoji dítěte už vzhledem k fyzickým, psychickým a sociálním změnám spojeným s jeho dopíváním, pubertou. Ve škole je kladen mnohem větší důraz na samostatné myšlení, přibývají další předměty a žák si už nevystačí jen se znalostmi získanými při vyučování, je nucen učení věnovat zvýšenou pozornost a více času i v době mimo vyučování. K tomu se více vyhraňují jeho zájmy, názory, postoje, názory a velice často dochází mezi dospívajícím dítětem a rodiči k nedorozuměním, které je potřeba řešit. Období puberty je náročné nejen pro ně samotné, ale i pro jejich rodiče a učitele. A je to stále rodina, která je tím prostředím, které by mělo poskytovat oporu a jistotu v životě dítěte, ale i ovlivňovat jeho charakterové vlastnosti a jeho sociální chování vůči svému okolí.

Pro zdravý vývoj dítěte je nutné umožnit mu využívat volný čas k uspokojování jeho potřeb, zájmů. Rodiče, škola, výchovné instituce, sportovní kluby, volnočasová střediska mládeže, oddíly Skauta a mnoho dalších by mělo v případě potřeby nabídnout dítěti vhodnou radu nebo pomoc, jak se ve volném čase realizovat.

Škola jako instituce nemá za úkol žáky jen učit během vyučovacího procesu, ale je také iniciátorem a mnohdy i provozovatelem různých zájmových kroužků a sportovních aktivit ve volném čase žáka. Pořádá různé sportovní a vědomostní soutěže mezi školami. Pod odborným vedením učitelů nebo vychovatelů se žáci v rámci školy věnují získávání různých dovedností.

Na volnočasové aktivity žáků se čím dál více podílejí média. Ubývá již vlivu těch tištěných (knihy, časopisy) a médií zaměřených na akustické nebo obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize). Vlivem rozvoje elektronických technologií v posledních letech získávají žáci informace z internetu. Ve volném čase často sedí u počítačů, hrají online

počítačové hry a komunikují na sociálních sítích. V posledních letech dochází k patologické závislosti dětí na počítači, počítačových hrách, procházení stránek na internetu, tzv. surfování a virtuální komunikaci prostřednictvím různých sociálních sítí, messengerů, live chatů atd. Je to jeden z nových patologických jevů, neméně závažný jako ty ostatní, kterými jsem se zabývala v poslední teoretické části své bakalářské práce. Věnovala jsem se nejen vyjmenování nejznámějších sociálně patologických jevů, které se objevují u dnešních dětí a mladých lidí, ale hlavně jsem se zaměřila na rozsáhlou problematiku prevence těchto nežádoucích a mnohdy velmi alarmujících patologických jevů.

Závěrem výzkumné části mé práce je mile-překvapivé zjištění, že se více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných žáků věnuje nějakému sportu, a to jak závodně s tréninky a zápasy, tak na kondiční úrovni. Věnují se různým druhům sportů, tradičním i netradičním, hrají fotbal, florbal, házenou, tenis, dívky tančí v taneční skupině, věnují se józe, ale i parkurovému skákání na koni. Nejen dívky, se velmi rády věnují různým druhům kreativních aktivit jako je kreslení, modelování z FIMO hmoty aj.

Pražské a mimopražské děti využívají svého volného času velice podobně, setkávají se se svými přáteli a kamarády, čtou knihy, poslouchají hudbu aj. zájmy v tomto věku obvyklé.

Hlavním výstupem celého výzkumného šetření je, že převážná většina respondentů na otevřenou formu otázky odpovědělo, že jsou s využíváním svého volného času spokojeni, jen by ho mělo být více. Dívky i chlapci také shodně dodávali, že by byli rádi, kdyby jim dospělí a učitelé dali více důvěry.

Problematika volnočasového prostředí a jeho vlivu na výchovu a rozvoj jedince je velice široká, že nebylo ani cílem této práce ji plně postihnout. Toto téma je tolik zajímavé jako závažné a jeho zpracování by si bezpochyby zasloužilo mnohem větší rozsah, než je definován pro bakalářskou práci.

Seznam použitých zdrojů

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal (ed.). *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-432-2.

ČÁP, Jan. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka: vysokoškolská příručka pro studenty filozofických a pedagogických fakult studijních oborů 77-01-8 psychologie, 75-04-8 pedagogika a psychologie a 76-12-8 učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů aprobace psychologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HOFBAUER Břetislav, *Děti, mládež a volný čas*, 1.vyd., Praha - Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KOHANOV, Linda. *Tao koně: cesta ženy k uzdravení a transformaci*. Vyd. 1. Praha: Synergie, c2014. ISBN 978-80-7370-266-3.

KUDOVÁ L., *Volný čas rodin s dětmi*, Praha, IDM MŠMT ČR, Mládež, společnost a stát, 1994, č.4,

MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-867-0.

MARÁDOVÁ, Eva. *Výchova ke zdraví: pracovní sešit pro 6.-9. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2004, ISBN 80-716-8914-9.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. A rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

POKORNÝ Vratislav, TELCOVÁ Jana, TOMKO Anton, *Prevence sociálně patologických jevů*, 3.vyd., Brno - Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003, ISBN 80-86568-04-0

SEMIGINOVSKÝ, Bohdan a spol. *Abeceda bariéry proti sociálně patologickým jevům u žáků základních škol*. 1. vyd. Liberec: Fórum pro zdraví, 2005. 66 s. ISBN 80-239-6998-6.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě: rodinná pravidla a hodnoty; situace, které mohou rodiče uvést do rozpaků; vývoj zájmu o sexualitu; užitečné kontakty a informace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 103 s. ISBN 80-247-0291-6.

ŠVEC, Jakub, Simona JERÁBKOVÁ a Michal KOLÁŘ. *Jak zlepšit vztahy v naší třídě: kurz osobností [i.e. osobnostní] a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Vyd. 1. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-27-2.

ŠVEC, Jakub, Simona JEŘÁBKOVÁ a Veronika TESAŘOVÁ. *Jak se bránit drogám a předcházet závislostem: kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Vyd. 1. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-26-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

Elektronické zdroje informací

www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/17/3765/Vykladovy-slovník-základních-pojmů-školské-prevence-rizikového-chování

www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/17/2670/Primární-prevence-rizikového-chování-ve-školství

www.drnespor.eu

www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/socialni-sit/147-222

www.odyssea.cz/soubory/e_kurzy/jak_zlepsit_vztahy_v_nasi_tride_2_stupen_zs.pdf

http://www.odyssea.cz/soubory/e_kurzy/jak_se_branit_drogam_2_stupen.pdf

www.msmt.cz/file/28077_1_1/

Jiné zdroje:

BÍLÁ KNIHA, Národní program rozvoje a vzdělávání v ČR, Praha, MŠMT ČR, 2001

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, Čj.: 14514/2000 – 51, MŠMT ČR

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018, MŠMT ČR

Seznam vyobrazených tabulek a grafů

Tabulka č. 1 Počet pražských respondentek	55
Tabulka č. 2 Zájmová činnost pražských dívek.....	58
Tabulka č. 3 Počet mimopražských respondentek.....	59
Tabulka č. 4 Zájmová činnost mimopražských dívek	62
Tabulka č. 5 Počet pražských respondentů	63
Tabulka č. 6 Zájmová činnost pražských chlapců	65
Tabulka č. 7 Počet mimopražských respondentů.....	66
Tabulka č. 8 Zájmové aktivity mimopražských chlapců	67
Tabulka č. 9 Celkové procentuální srovnání volnočasových aktivit žáků.....	70
Graf č. 1 Zájmová činnost pražských dívek	59
Graf č. 2 Zájmová činnost mimopražských dívek	63
Graf č. 3 Zájmová činnost pražských chlapců	65
Graf č. 4 Zájmové aktivity mimopražských chlapců	68
Graf č. 5 Celkové procentuální srovnání volnočasových aktivit žáků	71

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petra Kosová

Obor: Speciální pedagogika vychovatelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Děti, mládež a volný čas jako prevence patologických jevů

Počet stran textu bez příloh: 65

Počet titulů českých použitých zdrojů: 26

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Martina Bürgerová